

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské výchovy

Obor: Křesťanská výchova

Ludmila Kubicová

**Příprava dětí na 1. svaté přijímání
ve farnosti Dolní Čermná**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Ludvík Dřímál, Th.D.

2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....
Ludmila Kubicová

V Olomouci dne 9.4.2009

Děkuji Doc. Dr. Ludvíku Dřimalovi Th.D. za doporučení literatury a za vedení práce, cenné podněty, usměrnění a dílčí kontroly mého postupu. Dále děkuji pracovníkům Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého za odborné rady a svým kolegyním z vikariátu za poskytnuté informace. Děkuji Mgr. Evě Kubové za pomoc při úpravě textu. Dík patří i mým spolusestrám, které mi přispěly svojí vstřícností a láskou k dokončení této práce.

Obsah

Úvod	7
1 Pohled církve na přípravu dětí k 1. sv. přijímání	9
1.1 Všeobecné direktorium	9
1.1.1 Katecheze v procesu evangelizace	9
1.1.2 Iniciační katecheze	10
1.1.3 Katechizace dětí předškolního a školního věku	11
1.1.4 Povaha iniciační katecheze	12
1.1.5 Zdroj katecheze	12
1.2 Katechetické směrnice České biskupské konference	12
1.3 Směrnice pro přípravu dětí k prvnímu svatému přijímání a svátosti smíření (Normy Biskupství královéhradeckého)	13
1.3.1 Hlavní myšlenky směrnice	13
1.3.2 Přílohy směrnice	17
2 Účastníci přípravy na 1. sv. přijímání	18
2.1 Farnost Dolní Čermná	18
2.1.1 Děti, které se připravovaly	18
2.1.2 Rodiny ve farnosti	19
2.2 Motivace účastníků	21
2.2.1 Motivace rodičů	21
2.2.2 Motivace dětí	22
2.2.3 Účast farnosti	24
2.2.4 Spolupráce s rodiči	26
3 Formy přípravy	28
3.1 V diecézi Hradec Králové	28
3.2 Ve vikariátu Ústí nad Orlicí	31
3.2.1 Farnost Ústí nad Orlicí	33

3.2.2 Farnost Lanškroun	35
3.2.3 Farnost Česká Třebová	36
3.2.4 Farnost Jablonné nad Orlicí	37
4 Farnost Dolní Čermná – příprava a slavení svátostí	38
4.1 Farnost Dolní Čermná – příprava	38
4.1.1 Život ve farnosti	38
4.1.2 Výuka náboženství – vzdálená příprava	39
4.1.3 Katecheze – blízká příprava	39
4.2 Farnost Dolní Čermná – slavení svátostí	42
4.2.1 Svátost smíření	42
4.2.2 Eucharistická slavnost	
4.2.3 Agape	43
5 Popis kroků při přípravě ve farnosti Dolní Čermná	44
5.1 Dopis, pozvánka pro rodiče	44
5.2 Setkání rodičů před zahájením vlastní přípravy	45
5.3 Jednotlivá setkání	47
5.3.1 Osnova přípravy – všeobecně	47
5.3.2 Osnova používaná v Dolní Čermné	49
5.3.3 Katecheze – obsah setkání	50
5.3.3.1 Bůh stvořil všechno dobré. Hřích prvních lidí a jeho důsledky	50
5.3.3.2 Křest. Milost posvěcující – svatební hostina. Boží rodina – církvev	51
5.3.3.3 Bůh dal lidem pravidla	52
5.3.3.4 Svědomí. Pokušení. Hřích.	53
5.3.3.5 Bůh nám odpouští	54
5.3.3.6 Svátost smíření. Části svátosti	56
5.3.3.7 Svátost smíření – praktický nácvik zpytování svědomí	58

5.3.3.8 Ježíš nasýtil zástupy	59
5.3.3.9 Poslední večeře, mše svatá	60
5.3.3.10 Části mše svaté – příběh emauzských učedníků	60
5.3.3.11 Opakování, příprava na slavnost	62
5.4 Druhé setkání rodičů	62
5.5 Svátost smíření	63
5.6 Slavnost 1. sv. přijímání	63
6 Pomůcky k přípravě	65
6.1 Oficiální pomůcky, osnovy používané při přípravě	65
6.2 Jiné schválené materiály	66
Závěr	67
Seznam použité literatury	69
Seznam zkratk	73
Seznam příloh	74

Úvod

Téma mé diplomové práce, kterým je příprava dětí na 1. svaté přijímání ve farnosti Dolní Čermná, jsem zvolila z několika důvodů. Chtěla jsem nejen reflektovat své vlastní zkušenosti z uplynulých let, ale také se hlouběji seznámit se zkušenostmi církve a těch, kdo pracují na poli katecheze. Vnímala jsem, že je důležité získat hlubší přehled o obsahu dokumentů týkajících se uvedené oblasti a také o dalších dostupných materiálech.

Vzhledem k tomu, že se na přípravě dětí k prvnímu přijetí svátosti smíření a eucharistie podílím v uvedené farnosti již několik let, na jedné straně se v problematice poměrně dobře orientuji, na druhé straně jsem si vědoma úskalí a velkého prostoru pro zlepšení. To je dalším důvodem, proč jsem zvolila právě toto téma: věřím, že s novými vědomostmi budeme spolu s mými spolupracovníky schopni lépe pomáhat dětem i rodičům v jejich konkrétních podmínkách a situacích tak, aby přijetí svátostí byl pro děti začátek větší plnosti jejich života s Bohem, nikoliv vrchol a ukončení prohlubování víry a náboženských znalostí.

Při zpracování jednotlivých kapitol jsem vycházela z metody analyticko-syntetické. Analyzovala jsem situaci ve farnosti Dolní Čermná, ve vikariátu Ústí nad Orlicí a doporučené směrnice. Výsledek mého zkoumání jsem potom shrnula v závěru.

Krátce zde zmíním postup mé práce při zpracování jednotlivých kapitol:

V textu první kapitoly jsem vycházela z následujících dokumentů církve: *Všeobecné direktorium pro katechizaci*, ze kterého jsem čerpala poznatky vysvětlující pojmy katecheze, katecheze iniciační a trvalá a dále charakteristické znaky katecheze dětí předškolního a školního věku. Dalším dokumentem byly *Katechetické směrnice České biskupské konference*, které se však mého tématu dotýkají pouze okrajově. Třetím a pro moji práci nejvýznamnějším dokumentem jsou *Směrnice pro přípravu dětí k prvnímu svatému přijímání a svátosti smíření (Normy Biskupství královéhradeckého)*. Tyto normy stanovují pravidla pro

organizaci přípravy dětí na 1. sv. přijímání ve farnostech diecéze Hradec Králové. Odpovědi na tři důležité otázky, které směrnice uvádějí, se mohou stát pomocí v rozhodování, zda s přípravou u dítěte začít, nebo zda přípravu odložit a pomáhat dítěti i jeho rodičům zatím jiným způsobem.

Druhá kapitola je věnována účastníkům přípravy ve farnosti Dolní Čermná. Vycházím z toho, že pro dobrý průběh vlastní přípravy a dalšího pokračování v prohlubování víry je nezbytná motivace jak dětí, tak i jejich rodičů. V této souvislosti jako účastníky nevnímáme pouze děti, kterých se příprava přímo týká, ale patří mezi ně i rodina dítěte, především rodiče, a také celá farnost.

Ve třetí kapitole uvádím stručný přehled situace v této oblasti v diecézi Hradec Králové a ve vikariátu Ústí nad Orlicí.

Čtvrtou kapitolu lze chápat jako úvod k hlavní části práce. Popisují zde průběh přípravy dětí na 1. sv. přijímání i vlastní slavnost ve farnosti Dolní Čermná.

Důležitou částí práce je kapitola pátá. Jsou v ní uvedeny jednotlivé kroky přípravy, osnovy oficiální a potom také osnovy, které jsme vytvořili během několika let při přípravách ve farnosti. Větší část kapitoly tvoří podkapitoly s rozpracováním témat jednotlivých setkání přípravy a jejich stručný průběh.

V poslední kapitole potom hodnotím pomůcky používané při přípravě.

V závěru jsem nechtěla pouze dospět k tomu, jaká je situace a jak pokračovat dál, ale snažila jsem se porozumět faktorům, které ovlivňují přípravu i další pokračování dětí v životě ze svátostí a shrnout výsledky mé práce.

1 Pohled církve na přípravu dětí k 1. sv. přijímání

1.1 Všeobecné direktorium

Všeobecné katechetické direktorium bylo vypracováno na základě podnětu 2. vatikánského koncilu a stalo se důležitým východiskem pro obnovu katecheze. Papež Pavel VI. schválil text dokumentu 18. března 1971 a téhož roku bylo *Všeobecné katechetické direktorium* také vydáno. Podstatný vliv na chápání identity katecheze měly závěry Biskupské synody o evangelizaci z roku 1974. Papež Pavel VI. po jejich předložení vydal 8. prosince 1975 apoštolskou exhortaci *Evangelii nuntiandi*. V ní je katecheze „zasazena“ do procesu evangelizace jako její podstatná etapa, které předchází první hlásání.

Další událostí, která měla důležitý vliv na obnovu obsahu katecheze, byla mimořádná synoda biskupů v roce 1985. V jejím důsledku dal papež Jan Pavel II. na návrh biskupů podnět k vypracování *Katechismu katolické církve* a v souvislosti s tím se zároveň ukázala jako nutná revize *Všeobecného katechetického direktoria*. V jeho textu bylo potřeba katechezi dát nově do souvislosti s evangelizací a zdůraznit obsah víry obsažený v novém *Katechismu*. Kongregací pro klérus bylo tedy 15. srpna 1997 ve Vatikánu vydáno *Všeobecné direktorium pro katechezi*.¹

1.1.1 Katecheze v procesu evangelizace

Jak bylo uvedeno, katecheze je druhou hlavní etapou evangelizace, předchází jí tak zvaná první evangelizace. Ta má za úkol zvěstovat evangelium a zvát ke konverzi. S katechezí lze potom začít u toho, kdo uvěřil, obrátil se. Člověka, který dospěl k počáteční konverzi, katecheze vychovává ve víře, přivádí do společenství křesťanů a pomáhá mu v jeho vztahu s Bohem.²

¹ Srov. VDK, Předmluva čl. 1 – 7.

VDK – dosud bylo pod původním názvem Všeobecné direktorium pro katechizaci. Zde je uvedeno pod názvem, jak je uvádí: ALBERICH, E., DRÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 46.

² Srov. VDK, čl. 61.

Katecheze má člověku pomáhat lépe poznávat Krista. Má ho vést, aby hlouběji pronikal do Kristových tajemství, aby více věděl o Božím království, aby se seznamoval s požadavky a přísliby evangelia a aby poznával cesty následování Krista.³

„Společenství s Ježíšem Kristem již ze své podstaty pobádá učedníka, aby se spojil se vším, s čím byl hluboce spojen samotný Ježíš Kristus: s Bohem, svým Otcem, jenž jej poslal na svět, a s Duchem svatým, jenž mu dával podnět k jeho poslání; s církví, jeho tělem, pro které se vydal, a s lidmi, jeho bratry, jejichž úděl chtěl sdílet.“⁴

V praxi se stává, že lidé přicházející ke katechezi neprožili konverzi, neuvěřili. Proto katecheze ve své první fázi musí často převzít úlohu první evangelizace, přičemž výchova ve víře naváže později.⁵

1.1.2 Iniciační katecheze

Iniciační katecheze je uspořádanou a soustavnou výchovou ve víře. Je víc než výukou, kterou obsahuje. Člověk si má osvojit celý křesťanský život. Iniciační katecheze je katechezí podstatnou a základní, protože klade základy duchovního života křesťana, živí jeho víru a začleňuje ho do křesťanského společenství.

Na tuto základní katechezi navazuje trvalá výchova ve víře. Aby křesťan v této víře mohl růst, potřebuje křesťanské společenství. To má začínajícího podporovat a dál ho formovat. Stálá výchova a doprovázení se nevztahuje pouze na jednotlivé křesťany, ale týká se křesťanského společenství jako celku. Společenství má růst v lásce k Bohu, k bratřím i sestrám a otevírat se světu, aby mohlo plnit své misijní poslání a zvat k obrácení další.⁶

„Je podstatně důležité, aby katecheze s dospělými, pokřtěnými nebo nepokřtěnými, iniciační katecheze dětí a mládeže a trvalá katecheze byly dobře

³ Srov. VDK, čl. 80.

⁴ VDK, čl. 81.

⁵ Srov. VDK, čl. 62.

⁶ Srov. VDK, čl. 67 – 70.

spojeny v katechetickém projektu křesťanského společenství, aby místní církve rostla harmonicky, a aby její evangelizační působení vyvěralo z autentických pramenů. Je třeba, aby katecheze dětí, mládeže, dospělých a trvalá katecheze neustrnuly a neztratily vzájemný styk... Je zapotřebí podporovat jejich vzájemné dokonalé doplňování.“⁷

1.1.3 Katechizace dětí předškolního i školního věku

Uvádění dětí do svátostného života se týká malých dětí, většinou mladšího školního věku, výjimečně též předškoláků. Direktorium se k charakteru katecheze pro tyto děti vyjadřuje v článku 178.:

- Předškolní a školní věk je dobou prvního zapojování do společnosti. Dítěti nastává lidská i křesťanská výchova v rodině, ve škole a také v církvi. Tento věk je chápán jako rozhodující pro budoucí víru dítěte.
- Je dáno tradicí, že v této etapě života se obvykle uskutečňuje uvedení dítěte do křesťanství, které má svůj počátek ve křtu. Přijímáním svátosti smíření a eucharistie se směřuje k první organické formaci víry dítěte a k jeho uvedení do života církve.
- Katechetický postup bude mít v době dětství zcela výchovný ráz. Zvláště bude zaměřen na rozvoj lidských schopností, které jsou antropologickým základem života víry. Je to schopnost důvěřovat, postoj vděčnosti, odevzdanosti, vzývání, radostné účasti a další. Hlavními prvky křesťanské formace malých dětí jsou výchova k modlitbě a uvádění do Písma svatého.
- Rodina a škola jsou dvě životní prostředí výchovy. Katecheze uskutečňovaná v rodině je nenahraditelná. Děje se v pozitivním prostředí, kde se dítě cítí být přijímáno. Příklad dospělých je pro dítě přitažlivý. U dítěte dochází k prvnímu probuzení smyslu pro praktický život z víry.⁸

⁷ VDK, čl. 72.

⁸ Srov. VDK, čl. 178.

1.1.4 Povaha iniciační katecheze

Prostřednictvím křesťanské iniciace církev rodí děti počaté skrze Ducha svatého a zrozené z Boha. Potom svou vlastní vírou skrze katechezi živí tyto své děti a začleňuje je do církevní rodiny. Církev je tedy naší matkou a je také vychovatelkou naší víry.⁹

Iniciační katecheze je činností církevní povahy.

1.1.5 Zdroj katecheze

Hlavním zdrojem obsahu každé katecheze, a tedy i katecheze iniciační, je Boží slovo přítomné v Písmu svatém a Tradici. Církvi byl svěřen tento poklad, aby z něho ustavičně vynášela věci nové i staré. Ježíš Kristus je to Slovo, které se stalo člověkem, a skrze Ducha Svatého toto Slovo stále zní v církvi i ve světě. Přichází až k nám skrze lidské činy a slova. Ve slově lidském nepřestává být Božím slovem.¹⁰

1.2 Katechetické směrnice České biskupské konference

Katechetické směrnice ČBK byly vydány 27. listopadu 1994. Vycházejí ze *Všeobecného katechetického direktoria* vydaného v Římě 11. dubna 1971, které je určeno pro celou církev. Katechetické směrnice ČBK proto nastiňují situaci církve i jednotlivých věřících a nevěřících u nás. Zabývají se jak zásadami první evangelizace, tak systematickou katechezí pro všechny věkové a sociální skupiny.¹¹

Druhá část tohoto dokumentu nese název *Katecheze v současném poslání církve*. Zde se v kapitole *Formy katecheze* nachází vyjádření: „*Doporučuje se však, aby konkrétní příprava na první přijetí svátosti smíření a Eucharistie (tzv. blížká příprava) byla prováděna ve farnosti nebo alespoň ve spolupráci*

⁹ Srov. VDK, čl. 79.

¹⁰ Srov. VDK, čl. 94.

¹¹ Srov. *Katechetické směrnice ČBK*, Základní teze s. 2.

*s knězem, do jehož farnosti děti náležejí. Je třeba, aby kněz nebo katecheta se též poradil s rodiči dětí, které by měly svátosti přijmout, a získat od nich souhlas.*¹²

Další podrobnosti ke katechezi dětí před prvním přijetím svátosti smíření a Eucharistie dokument neuvádí.

1.3 Směrnice pro přípravu dětí k prvnímu svatému přijímání a svátosti smíření. Biskupství královéhradecké.

Základem pro vypracování směrnic se staly dokumenty, které se zabývají přípravou a prvním přijetím svátostí a životem ze svátostí. Jedná se o následující církevní dokumenty: *Katechismus katolické církve, Kodex kanonického práva, Všeobecné direktorium pro katechezi a Quam singulari.*

Text směrnice má za cíl stanovit pravidla pro kněze, katechety a rodiče, kteří se ve farnostech diecéze Hradec Králové zabývají přípravou dětí k první svátosti smíření a prvnímu svatému přijímání. Chce jim být pomocí při posuzování předpokladů dětí, u kterých by se mohlo začít s přípravou na tyto svátosti. Dále je uvedena forma přípravy a její naukový obsah.¹³

Směrnice obsahují krátký úvod, vlastní text obsažený ve čtyřech kapitolách a dvě přílohy.

1.3.1 Hlavní myšlenky směrnice

V první kapitole jsou stanoveny podmínky pro zahájení bezprostřední přípravy dětí k prvnímu svatému přijímání. Týkají se těchto skutečností:

Věk dítěte

„Církevní dokumenty zmiňují věk rozlišování. Prakticky se týká rozlišení dobrého jednání od zlého a svátostného chleba od obyčejného pokrmu.“¹⁴

¹² Srov. *Katechetické směrnice ČBK, část II., s. 5.*

¹³ Srov. *Směrnice pro přípravu dětí k prvnímu svatému přijímání a svátosti smíření (2006), Normy Biskupství královéhradeckého, Úvod.* (dále jen Směrnice diecéze HK)

¹⁴ *Směrnice diecéze HK, kap. 1. 1.*

Schopnost rozlišovat mají děti od velmi útlého věku. Pro malé dítě je dobré to, s čím jsou spokojeni jeho rodiče. Co rodiče zlobí, to dobré není. Děti hodnotí svoje skutky podle důsledku materiálního nebo důsledku afektivního. Kolem 6. až 8. roku dítě poznává, že důležitý je úmysl jeho skutku. Již začíná rozlišovat, že dobro nebo zlo nemusí být to, s čím ostatní souhlasí nebo nesouhlasí. Kolem 9. až 11. roku dítě potřebuje přesněji vědět, co je dobré pro jeho přátelství s Ježíšem.¹⁵

„Doporučujeme přistupovat ke stanovení úrovně rozlišování u dětí individuálně, tomu přizpůsobit přípravu a počítat s tím, že příprava a první svaté přijímání započne proces, který bude dále pokračovat.“¹⁶

Další vzdělávání a duchovní formace dítěte

Tuto podmínku lze splnit pouze v křesťanském společenství. Podle tohoto kritéria můžeme děti rozdělit na dvě skupiny:

- a) Děti, které od malička vyrůstají v prostředí křesťanské rodiny a jsou k víře vedeny v denním praktickém životě. Pro tyto děti se příprava na první svaté přijímání uskutečňuje zpravidla v 1.- 3. třídě, výjimečně v předškolním věku.

„U těchto dětí je vhodné se řídit jejich touhou po přijímání Těla Kristova v eucharistii“.¹⁷

- b) Děti, které v přirozeném křesťanském společenství nežijí, navštěvují však hodiny náboženství nebo farní katechezi. Samy mohou projevit zájem o přijímání svátostí nebo jim to může podle svého uvážení nabídnout kněz nebo katecheta.

Směrnice připomíná: *„Je vhodné využít všech dostupných možností k působení na dítě a rodiče, aby nepovažovali přijetí prvního svatého přijímání za cíl náboženského vzdělání dětí. Svátosti nepatří ke vzdělávání, ale k životu z víry. Jejich plody ale předpokládají poučení úměrné schopnostem a*

¹⁵ Srov. Směrnice diecéze HK, kap. 1. 1.

¹⁶ Směrnice diecéze HK, kap. 1. 1.

¹⁷ Směrnice diecéze HK, kap. 1. 2.

*zkušenostem dítěte, proto je celoživotní. Pokud rodiče nejsou sami schopni dítě ve víře podporovat, měli by alespoň připustit, že tak bude činit někdo jiný a nebudou mu bránit v účasti na životě farního společenství.*¹⁸

Zapojení do života farního společenství

Příprava ke svátostem se má stát záležitostí celých rodin a celé farnosti. Směrnice uvádí konkrétní možnosti, jak tento požadavek uskutečnit.

Farnost by se měla stát domovem pro všechny věřící. Každý by zde měl nacházet a také s ostatními vytvářet společenství, ve kterém může prohlubovat svoji víru po celý život.

Zdravotně postižené děti a děti z jiných kulturních prostředí

Zdravotně postižené děti potřebují individuální přístup. V těchto případech poskytuje odbornou radu Katechetické centrum. Dětem z jiných kulturních prostředí je potřeba se věnovat v individuální přípravě, která je vhodně doplněna kontakty s ostatními dětmi a s farním společenstvím.¹⁹

Doporučený přístup k zahájení přípravy dítěte ke svátostem

Odpovědi na tři uvedené otázky nám mohou ujasnit rozhodnutí, jestli začít s přípravou dítěte na přijetí svátostí. Otázky zní: *„Kdo o první svaté přijímání žádá a proč? Jaké má dítě v rodině křesťanské zázemí? Jak může dítěti pomoci farnost?“*

Nevhodná motivace rodičů nebo dětí nás může vést k rozhodnutí odložit přijetí svátostí. Takovou motivací může být: „udělat si první svaté přijímání“ je zvyk, pověrčivost, znevažování svátostí – chci to, protože mne k tomu někdo nutí, ale já o svátost vůbec nestojím, jdou ostatní a já asi musím také, z prestižních důvodů. V takových případech je potřeba mluvit jak s dětmi, tak s rodiči a pomáhat jim, aby pochopili smysl svátostí.²⁰

¹⁸ Směrnice diecéze HK, kap. 1. 2.

¹⁹ Srov. Směrnice diecéze HK, kap. 1. 4.

²⁰ Srov. Směrnice diecéze HK, kap. 1. 5.

Přípravu lze rozlišit na vzdálenou a bezprostřední. Vzdálenou přípravou je výchova dítěte ve víře po celý jeho dosavadní život.

Délka bezprostřední přípravy závisí na její formě, velikosti skupiny dětí, na složení dětí a na spoluúčasti rodičů při přípravě. Není nutné, aby probíhala celý školní rok. Doporučováno je připravit děti ke svátostem samostatnou farní katechezí. Práce v menších skupinách, zhruba do 12 dětí, umožní zařadit do přípravy i mladší děti. Bezprostřední přípravu předchází nebo vhodně doplňuje příprava blízká.

Při přípravě by se neměl klást důraz pouze na znalosti. Prvotním by se mělo stát posilování vztahu k Pánu Ježíši, uvedení dětí do života z modlitby a přijímání svátostí.

Za přípravu dětí ke svátostem je zodpovědný duchovní správce farnosti. Vlastní příprava může být svěřena katechetovi, který je laik. Kněz by měl s dětmi prožít alespoň jedno setkání, zvláště kvůli navození důvěry před svátostí smíření a atmosféře vlastní slavnosti.²¹

Obsah přípravy

Obsah přípravy dětí ke svátostem je dán jejími cíli:

- a) Porozumět základním pravdám víry obsaženým v „Krédu“.
- b) Vést dítě k prožívání víry jako osobního vztahu k Bohu ve společenství církve, pomoci dítěti rozvíjet modlitbu.
- c) Pozvat dítě k poznání a uznání, že je hříšné (nemiluje Boha nade všechno a staví mezi něj a sebe různé překážky): to začíná uvědoměním si Boží lásky, která miluje, zve a odpouští. Pokračuje uvědoměním si odmítnutí Boží výzvy, touhou po odpuštění, vyznání, lítosti a rozhodnutí změnit se a končí vzdáváním díky Bohu, který mu všechno odpustil.
- d) Vést dítě k porozumění mši svaté a k pravidelné a přiměřené účasti na bohoslužbě.

²¹ Srov. *Směrnice diecéze HK*, kap. 2. 1.

- e) Dovést dítě ke schopnosti rozlišení eucharistického pokrmu od pokrmu obyčejného a k přijímání eucharistického pokrmu v úctě a s úctou s vědomím, že nás posvěcuje.
- f) Vést dítě k aktivní účasti na životě farnosti.

Naplnění jednotlivých cílů musí odpovídat věku a schopnostem dítěte.²²

Liturgie slavností

První část třetí kapitoly je věnována slavení svátosti smíření a pokání. Doporučuje, aby individuálnímu udílení svátosti smíření předcházela kající bohoslužba, která by umožnila dětem skutečnost pokání a smíření hlouběji prožít. Po svátosti smíření dětí by mohlo následovat společné nebo rodinné agapé jako slavení radosti z odpuštění.

Druhá část kapitoly obsahuje náměty, jak připravit děti na slavení vlastní slavnosti spojené s prvním svatým přijímáním dětí. Odkazuje na dostupné pastorační příručky.²³

1.3.2 Přílohy směrnice

Součástí směrnice jsou dvě přílohy.

První příloha obsahuje výtah příslušných kánonů a článků z církevních dokumentů, kterými jsou *Katechismus katolické církve*, *Kodex kanonického práva*, *Všeobecné direktorium pro katechezi* a *Quam singulari*. Dále jsou v první příloze zaznamenány příslušné pasáže z pedagogické a psychologické literatury (Consilie Nováková, OSU: *Katechetika*; Dr. Rudolf Smahel: *Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte v křesťanské rodině*; ThDr. Jozef Šeliga: *Nejvzácnější dar*).

Druhá příloha uvádí seznam dostupných publikací a pomůcek využitelných v katechezi uvádění dětí do svátostného života.

²² Srov. *Směrnice diecéze HK*, kap. 2. 2.

²³ Srov. *Směrnice diecéze HK*, kap. 3.

2 Účastníci přípravy na 1. sv. přijímání

2.1 Farnost Dolní Čermná

2.1.1 Děti, které se připravovaly

Ve farnosti Dolní Čermná se od roku 1998 do roku 2008 každoročně uskutečnila příprava dětí na jejich 1. svaté přijímání (kromě roku 1999). Počet dětí v jednotlivých letech se pochopitelně lišil, ale pohyboval se přitom vždy mezi sedmi a dvaceti dětmi. V průměru se jednalo o třináct dětí ročně. Tyto děti zpravidla navštěvovaly 2. a 3. třídu Základní školy (dále jen zkratka ZŠ), nebo to byli jednotlivci z vyšších ročníků ZŠ.

Většina dětí, které prošly přípravou na 1. svaté přijímání, navštěvovala současně i výuku náboženství v ZŠ. Pouze čtyři děti se výuky náboženství nezúčastnily, z nichž dvě navštěvovaly zvláštní školu a jedno děvče a jeden chlapec absolvovali přípravu na 1. svaté přijímání až v posledních ročnících ZŠ.

Z celkového počtu 148 dětí žilo v době svého 1. svatého přijímání jedenáct dětí v neúplné rodině nebo v rodině s nevlastním otcem. Děti bez výjimky pocházely z rodin, které svým trvalým bydlištěm přísluší do území Římskokatolické farnosti Dolní Čermná. Převážná většina dětí byla také v této farnosti pokřtěna. Díky zájmu rodičů nebo aspoň jednoho z nich děti přicházely na výuku náboženství, a následovně i na katechezi před 1. svatým přijímáním. Stávalo se také, že rodiče, kteří katolickou víru nepraktikovali, zastoupili v náboženské výchově jejich dítěte prarodiče nebo kmotři.

Křesťanské rodiny po vzoru církve mají být místy, ve kterých se předává evangelium a odkud má dále evangelium vyzařovat. Předností rodiny je příležitost předávat lidské hodnoty dětem a zároveň je uvádět do křesťanského života. Katecheze, která probíhá v rodině, se výrazně liší od jiných typů katecheze, které většinou mají svoji část výukovou, jsou systematické a uspořádané do etap. V rodině se křesťanská výchova děje osobním svědectvím, příležitostně, každodenně a trvale.²⁴

²⁴ Srov. VDK, čl. 255.

2.1.2 Rodiny ve farnosti

Rodičům náleží v náboženské výchově nezastupitelné místo, aby jejich děti nebyly pouze pokřtěny, ale aby se mohly plně zařadit do společenství církve. Rodina vytváří formační prostředí pro rozvoj náboženské stránky dítěte a pro růst víry, kterou dítě dostalo darem od Boha ve svátosti křtu. Tento dar víry je živý vztah k Bohu a nelze ho jako takový předat. Lze však vychovávat v dítěti jeho postoj k víře a formovat dítě ve víře až do její zralosti.²⁵

Při odhadu náboženského života katolických rodin ve farnosti Dolní Čermná jsem si posloužila následujícím pravidlem: Rodiny vytvářejí prostředí pro růst víry svých dětí do té míry, do jaké mají živý vztah k Bohu a k církvi.

Přibližné rozdělení rodin do tří skupin vychází ze zkušeností získaných ze spolupráce kněze a katechety s rodiči a dětmi při výuce náboženství, při katechezích a ze zkušeností z běžného života ve farnosti.

První skupinu tvoří rodiny, které nepraktikují svou víru. Tito rodiče byli sice v dětském věku pokřtěni, ale v jejich rodině se jim nedostalo náboženské výchovy a potřebného příkladu života z víry. Další z nich byli seznámeni se základní naukou církve a sami byli také svátostně uvedeni do církve, ale v určitém období svého života přestali prohlubovat svoji víru a přijímat svátosti. V křesťanství sice vidí jakési dobro, ale nemají již v sobě ochotu víru více prohlubovat. Spokojí se s neúplným a částečným poznáním náboženství ze školních let. Proto zákonitě nechápou pravý smysl svátostného života a poslání církve. Svoje děti vzhledem k rodinné tradici i místním zvykům nechali pokřtít, ale náboženskou výchovu sami dětem již nepředávají. Jiní rodiče se nechali oslovit až později a svoje děti přihlásili na výuku náboženství v domnění, že to pro život jejich dítěte bohatě stačí. Tyto děti ve většině případů mají náboženskou výuku na 1. stupni ZŠ, tedy ve věku, kdy jsou ještě hravé, zvědavé a pro duchovní věci otevřené. Přibližně od 11 - 12 let (od nástupu do 6. třídy ZŠ) se potom děti již samy rozhodují, jaké nepovinné předměty budou navštěvovat. Rodiče jim mnohdy dávají v této volbě velkou svobodu, jak budou nakládat

²⁵ Srov. ZIMMERMANNNOVÁ, M., Člověk a náboženství, *Informace Královéhradecké diecéze* (dále jen IKD), rok 2005, č. 6., s. 20., Rozvíjení náboženských prvků v psychice dítěte, *IKD*, rok 2005, č. 9., s. 20.

s volným časem a čemu dají nakonec přednost. Bez dobré rady, povzbuzení a vedení ze strany svých rodičů si ale děti samy od sebe již neudělají čas na náboženství. Tento předmět pokládají jednak za zbytečný, ale také je pro ně svým způsobem nepříjemný, protože by mohli sklidit od svých spolužáků posměch, že jsou „pobožní“. V obcích naší farnosti se děti od 11 let ve větší míře aktivně zapojují do zájmové činnosti Sboru dobrovolných hasičů, navštěvují hudební a výtvarné kroužky a angažují se v místním tanečním folklórním souboru „Jitřenka“. Sami rodiče v nejednom případě nepřikládají důležitost náboženskému vzdělání a ani svoje děti nedokáží dobře nasměrovat. Do této skupiny se dá zařadit asi 30 procent rodin.

Papež Pavel VI. ve své Apoštolské exhortaci *Evangelii nuntiandi* k tomu uvedl: „*Dnes je to velký počet pokřtěných, kteří sice většinou formálně nezapřeli svůj křest, avšak značně se od něho vzdálili a nežijí podle něho.*“²⁶

Do druhé skupiny patří praktikující katolíci, nábožensky socializovaní, ale bez živé víry v Krista. Charakteristické pro ně je, že si plní své náboženské povinnosti, tzn. dodržují Desatero a církevní přikázání, navštěvují nedělní a sváteční bohoslužby. Nejsou však sami ve farnosti aktivní. Tito věřící katolíci ještě správně nechápou svůj úkol při šíření evangelia, svoji spoluzodpovědnost za společenství farnosti a celé církve. Je pro ně rovněž typické, že většina z nich doposud nepřijala svátost biřmování, tedy neukončila své uvedení do plnosti křesťanského života. Tento svůj nezralý a „pasivní“ postoj k Bohu, k církvi „předávají“ i svým dětem. Do této druhé skupiny patřilo asi 38 procent rodin ve farnosti Dolní Čermná.

Třetí skupinu tvoří lidé žijící z osobního živého vztahu k Bohu a k církvi. Ti spolupracují nejen při zvláštních událostech (např. charitativní pomoc lidem v nouzi), ale podílí se na službách ve farnosti a při liturgii (katecheté, lektoři, akolyté, vedení scholy dětí či scholy mládeže), jsou tvůrci farních aktivit (Dětské klubíčko, setkání žen při kávě a čaji, nedělní setkání mužů na faře) a významně přispívají k budování farního společenství. Mají zájem o vytváření bratrských a sesterských vztahů a prohlubování své víry v malých společenstvích. Někteří

²⁶ *Evangelii nuntiandi*, čl. 56.

z této skupiny věřících přispívají finančně, jiní, zvláště nemocní a starší, svou modlitbou a obětí. Křesťanský život této skupiny je v souladu s prohlášením papeže Pavla VI., který v Apoštolské exhortaci *Evangelii nuntiandi* uvádí: „*Laikové mohou cítit povolání, anebo skutečně i povolání jsou, ke spolupráci se svými pastýři ve službě církevnímu společenství. Usilují o jeho růst a životnost a přispívají k tomu nejrůznějšími službami, podle milosti a darů, kterých se jim od Pána dostalo.*“²⁷

Děti nejrůznějšího věku, které vyrůstají v těchto rodinách, mají přirozené prostředí pro duchovní růst v křesťanském životě a v prohlubování své víry. Podle mé zkušenosti ve farnosti Dolní Čermná do této třetí skupiny patřilo asi 32 procent rodin z celkového počtu katolických rodin.

Z uvedených tří skupin rodin se přípravy na 1. svaté přijímání účastnily děti především z druhé a třetí skupiny. Z první skupiny (rodiny, které nepraktikují život z víry) se to stávalo jen výjimečně.

2.2 Motivace účastníků

2.2.1 Motivace rodičů

Z příkladu vlastního života rodičů děti získávají nejvíce. Rodiče jsou prvními vychovateli víry pro své děti, jsou prvními hlasateli evangelia svým dětem. Dobrý přístup rodičů k náboženské výchově a zájem o výchovu ve víře svých dětí záleží na správné motivaci těchto rodičů. Každý rozumný rodič sleduje plné dobro a celkový vývoj svého dítěte. Raduje se z jeho prvních krůčků, z prvních slov, učí ho přiměřeně k jeho věku novým dovednostem. Ale objevuje v dítěti také skryté vlohy, jeho lidské schopnosti a pomáhá mu je dále rozvíjet (například ve sportu nebo v umění). Okamžitě reaguje na příznaky nějakého opoždění či dokonce postižení. Snahou rodičů je tedy umožnit svému dítěti, aby dospělo do plné tělesné a duševní zralosti a připravit ho na život dospělosti. Stejně tomu má být i v duchovní oblasti. Věřící rodič si uvědomuje, že rozhodně nechce, aby jeho dítě respektovalo náboženství jen po dobu své

²⁷ *Evangelii nuntiandi*, čl. 73.

školní docházky nebo než se stane dospělým. Touhou věřících rodičů je připravit své dítě do života také duchovně. Přivést ho ke svátostnému životu v církvi, aby úspěšně přešlo ve svém zrání od „dětské“ víry do osobního až důvěrného vztahu k Bohu, ke Kristu a k církvi, který je založen na lidské samostatnosti a zodpovědnosti.

V občasníku katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého se vyzdvihuje důležitost první zpovědi a svatého přijímání: „*První svátost smíření a první svaté přijímání uvádí člověka do nového, krásnějšího a plnějšího života s Kristem, který mu může dát vše, po čem opravdově touží.*“²⁸ S touto motivací přicházelo asi 40 procent rodičů z farnosti Dolní Čermná, kteří měli zájem o přípravu svých dětí k první svátosti smíření a k prvnímu svatému přijímání.

O přípravu ke svátostem pro své děti žádali i rodiče s jinou motivací. Někteří pouze plnili svůj slib daný při křtu svého dítěte nebo svoji křesťanskou povinnost, aniž by dál chtěli své dítě dovést ke svátosti biřmování. U jiných to byla tradice v rodině nebo nátlak ze strany příbuzných. Tuto motivaci mělo zbývajících asi 60 procent rodičů. Občas se i stávalo, že rodiče souhlasili s přípravou proto, že zájem mělo jejich dítě.

2.2.2 Motivace dětí

Každé dítě, které přicházelo na přípravu, navštěvovalo výuku náboženství v ZŠ (alespoň druhým rokem) nebo se mu ve výuce náboženství věnovali rodiče doma. Některé děti již v první třídě ZŠ věděly, že příští rok se mohou připravovat na první svaté přijímání. Zde bylo možné sledovat příklad a snahu rodičů, kteří se svými dětmi mluvili o Bohu, modlili se a dokázali své děti dobře motivovat. Jiné děti věděly z náboženství jen velmi málo nebo měly pouze částečné znalosti bez návaznosti na křesťanský život v rodině a ve farnosti.

²⁸ ZIMMERMANNOVÁ, M., JOHNOVÁ, H., Uvádění dětí do svátostného života. *Občasník Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého*, rok 2007/08, č. 10, s. 10.

Ve své apoštolské exhortaci papež Jan Pavel II. zdůrazňuje postavení rodinné katecheze: „*Rodinná katecheze zaujímá mimořádné postavení mezi všemi ostatními formami katecheze: předchází je, doprovází a doplňuje.*“²⁹

Role rodičů má svoji katechetickou dimenzi. Působení rodičů může být velmi účinné, protože víra člověka je ovlivňována zkušenostmi důvěry z období dětství. Dále proto, že se způsob života rodičů přenáší na děti, které se bezprostředně účastní utváření života rodičů. Děti na svých rodičích vidí názorný vzor pro svůj život.³⁰

Církev si byla vždy vědoma nenahraditelného výchovného vlivu rodičů na děti. V naší zemi je však potřeba stále ještě překonávat zděděnou mentalitu z dob komunismu, která rodiče jako katechety prakticky vylučovala. Dnes to má za následek, že jsou-li rodiče zváni k aktivní účasti na přípravě dětí k iniciačním svátostem, mnozí z rodičů tento úkol nepřijímají. Nedůvěřují si. Uvádět své děti hlouběji do života z víry, do svátostného života, na to rodiče nebyli a nejsou zvyklí. Podle nich tento speciální úkol přebírá automaticky církev. Rodiče tedy potřebují pomoc ve svém výchovném poslání a také při začleňování do širšího společenství věřících. Potřebují pomoc a povzbuzení, aby se stávali rodiči důsledně křesťanskými a mohli plnit svoji katechetickou úlohu jako doprovod života víry svých dětí. Aby chtěli se svými dětmi prožívat jejich první náboženské zkušenosti, učili své děti o prožitém přemýšlet a také mluvit.³¹

Kromě rodičů mohou ovlivnit a ovlivňují motivaci dětí blízcí příbuzní, kteří často plní poslání kmotrů a kteří k dítěti našli osobní vztah. V současné době se však setkáváme s realitou, že někteří z rodičů přenechali přípravu zcela na knězi nebo na katechetce. Jejich možnosti při křesťanské či iniciační formaci dítěte jsou ale velmi omezené. Jednu hodinu náboženství týdně, nepravidelnou účast na nedělní mši svaté a deset katechezí před prvním svatým přijímáním, to vše hodnotí mnozí rodiče jako dostatečnou přípravu. Z jejich strany se jedná o jakési maximum toho, co dobrého mohou pro své dítě v náboženské výchově udělat či umožnit. Jistě katecheze před prvním svatým přijímáním má svoji

²⁹ JAN PAVEL II., Apoštolská exhortace *Catechesi tradendae*, čl. 68.

³⁰ Srov. ALBERICH, E., DŘÍMAL, L., *Katechetika*, s. 122.

³¹ Srov. DŘÍMAL, L., *Katecheze jako činnost společenství církve*, s. 41 – 42.

nepopiratelnou hodnotu, ale bez modlitby a rozhovoru v rodině, bez sdílených zkušeností³² a žitého příkladu v rodině, život z víry nezapouští u dětí kořeny a brzy upadá. Motivaci člověk potřebuje po celý život. V prvních letech a ve školním věku dítěte záleží motivace v největší míře na rodičích. Pokud dítě vidí, že jeho rodiče, kteří ho mají rádi, sami pravidelně přijímají svátosti, pravidelně se s ním modlí a aktivně se zapojují do života místní farnosti, potom má ten nejlepší příklad. Dítě často napodobuje chování starších lidí a zvláště svých rodičů. Když může pozorovat živou víru rodičů v Pána Boha, kterého oni staví ve svém životě na přední místo, potom je velká naděje, že i jejich dítě půjde v jejich šlépějích po této cestě.

2.2.3 Účast farnosti

Dále se podílí na formaci pokřtěného dítěte celé farní společenství, ve kterém dítě prožívá slavení mše svaté, slavení svátků a jiná setkání.

Jedna z forem pomoci pro všechny děti a jejich rodiče má být, ve farnosti Dolní Čermná, bohoslužba zaměřená na děti, zpravidla slavená jednou za čtrnáct dní během školního roku. Děti se při ní aktivně zapojují svým zpěvem v dětské schůle, přímluvami, přinášením obětních darů, chlapci ministrováním a všechny děti plněním úkolů, které jsou včas připraveny a oznámeny před další mší svatou. Promluvy při těchto bohoslužbách jsou zaměřeny především pro děti. Kněz jde blíže k dětem, povídá si s nimi, klade jim otázky a současně reaguje na jejich odpovědi. Daří se vytvářet spontánní rozhovor kněze s dětmi, kdy se jim snaží

³² „Katecheze, jež bere vážně zkušenost člověka, je tedy něčím víc než jednoduchá modalita katechetické pedagogiky, která pomíjí; je něčím víc než metodologií; je to požadavek, který je zcela vlastní procesu šíření evangelia, má-li být vnímáno a přijímáno jakožto poselství spásy. (Srov. VDK čl. 116)

A proto zahrnuje pokoncilní katecheze sdílení zkušeností, které jsou pro člověka významné. Zkušeností, které mi pomáhají interpretovat, chápat a měnit život.

Jedná se v prvé řadě o to, zvát lidi a pomáhat jim, aby neprožívali žádnou chvíli svého života povrchně, ale šli trpělivě do hloubky až ke kořenům, aby objevovali skryté souvislosti a významy, na něž se v běžném uspěchaném životě vůbec nepomyslí. (Srov. VDK čl. 117)

Tomu je třeba učit už malé děti – např. tím, že je vedeme k zamýšlení nad věcmi na první pohled samozřejmými, např. nad bohatstvím darů jediného dne. Šaty, které si dítě ráno obléká, musel někdo zhotovit, někdo je musel pro ně koupit; jídlo, které každý den jí, musel někdo uvařit, k přípravě jídla použil plodů země, které musel někdo vypěstovat a sklídit, učitelka, která ho učí, obrázkové knížky, které má, musel někdo napsat a vytisknout ... atd. Kolik osob muselo pracovat, aby dítě mohlo mít jediný, na první pohled běžný den. Smysl pro dar.“ DRÍMAL, L., *Katecheze Církve jako služba Božímu slovu*, s. 56 - 57.

přiblížit určitou náboženskou pravdu na nějakém vhodném příběhu ze života, nebo si přinese názornou katechetickou pomůcku. Pro děti je velmi důležité a povzbuzující, že je většinou rodiče na mši svatou doprovází a účastní se bohoslužby s nimi.

Nemalý podíl na dobré motivaci dětí i rodičů mají malá společenství, ať jsou to společenství rodin nebo setkání předškolních dětí a jejich rodičů na faře (Dětské klubíčko).

Od první třídy ZŠ děti navštěvují vyučování náboženství, které je otevřené pro všechny děti, včetně nepokřtěných. Náboženství jako předmět je jen jakýmsi pomalým rozjezdem v pokračování uvádění dítěte do jeho křesťanského života. Od pololetí druhé třídy se k výuce náboženství ve škole pro mnohé děti připojuje také farní katecheze zaměřená na přípravu dětí k prvnímu přijetí svátostí. Ideálním předpokladem je, aby dítě mělo základní představu a zkušenost s vírou v Pána Ježíše a s Boží láskou k nám lidem.

K tomuto postoji se velmi hlásí nová Katechetika, když se vyjadřuje: *„Výuka náboženství jako školní předmět na jakémkoli typu školy musí být otevřena všem žákům... Katecheze je určena těm, kdo jsou věřící ve vlastním smyslu slova neboli těm, kdo se již rozhodli, a byť poprvé, tak svobodně přilnuli ke Kristu a jeho poselství.“*³³

Samotná příprava na první svátost smíření a první svaté přijímání má každému dítěti pomoci prohloubit jeho osobní vztah k Pánu Ježíši a uvést ho do plného křesťanského života.³⁴ Dítě může zažít, že Ježíš ho i přes jeho hříchy a slabosti přijímá a má ho rád. V uvedené katechezi jde o pomoc dětem k prohloubení a růstu jejich víry.

³³ ALBERICH, E., DŘÍMAL, L., *Katechetika*, s. 155.

³⁴ Srov. JAN PAVEL II., Apoštolská exhortace *Catechesi tradendae*, čl. 18.

2.2.4 Spolupráce s rodiči

V prvních letech byly přípravy na 1. svaté přijímání ve farnosti Dolní Čermná zaměřovány hlavně na samotné děti. Zkušenost ale ukázala, že bez pomoci rodičů mnohé děti brzy po svém prvním svatém přijímání přestávají přijímat svátosti a účastnit se bohoslužeb. Jak jsem již popsala výše, děti pro svůj duchovní růst potřebují vidět příklad a slyšet slovo povzbuzení od svých rodičů.

Z toho důvodu také ve farnosti Dolní Čermná začala v posledních letech snaha o větší spolupráci s rodiči a o jejich náležitou motivaci. Rodiče byli osloveni knězem nebo katechetkou ještě před zahájením přípravy v osobním rozhovoru. Dobře se osvědčila i společná setkání rodičů s knězem, která se odehrávala v otevřeném rozhovoru. Snaha vytvářet při těchto setkáních srdečnou a přátelskou atmosféru napomáhá některým rodičům najít ještě bližší vztah k církvi. Jedno setkání přípravu dětí předchází a druhé bývá na jejím konci. Kontakty rodičů s knězem a katechetkou mají rodičům současně pomoci vidět jejich úkol a nezastupitelnost při výchově víry jejich dětí. Tato setkání mají rodiče motivovat, aby se ptali na často nevyslovené, ale důležité životní otázky. Děje se to také na základě podnětů a doporučení Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého:

- Bez spolupráce rodičů bude výsledek nepatrný. Rodiče jsou těmi, kteří vytvářejí křesťanské formační prostředí svému dítěti a jsou pro něho prvními a nejvýznamnějšími svědky víry. Z toho vyplývá, že je třeba rodičům nabídnout spolupráci vhodným způsobem a vést je k ujasnění si základní otázky, která zní: Je pro nás důležité, aby naše děti žily z víry?
- Pro ujasnění si vlastní identity, svých představ o Bohu a svých výchovných principů (srovnání s Božími cíli, představ o osobním povolání apod.) je dobré nabídnout rodičům vhodná témata. Nelze očekávat velké výkony, ale spíše ochotu vzít v úvahu podněty a zamýšlet se nad nimi.
- Dalšími vhodnými tématy pro rodiče jsou: svoboda křesťanů, bohatství liturgického slavení, výchova k pokání, bohatství

eucharistie... Všechna tato témata vychází z porozumění velikonočnímu tajemství. V těchto oblastech je mnoho nevědomostí a falešných představ a rodiče právě zde nejvíce ovlivňují vztah svých dětí k Bohu.

Z uvedeného vyplývá, že je třeba před započítím přípravy dětí promyslet také nabídku pro rodiče a navrhnout možnou formu. Cílem práce s rodiči by mělo být: nabídnout jim podněty k hledání odpovědí na důležité otázky a podněcovat je k otázkám, které si sami často nekladou. Toto hledání odpovědí rodičů je velmi důležité pro budoucnost života z víry jejich dětí.³⁵

³⁵ Srov. ZIMMERMANNOVÁ, M., JOHNOVÁ, H., Uvádění dětí do svátostného života. *Občasník Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého*, rok 2007/08, č. 10, s. 11.

3 Formy přípravy

3.1 V diecézi Hradec Králové

Diecéze Hradec Králové se nachází v církevní provincii Čech a Moravy a její hranice jsou přibližně totožné s hranicemi bývalého Východočeského kraje. V současné době tvoří diecézi 309 farností, které jsou rozděleny do 13 vikariátů.

Od roku 1998 je biskupem Mons. ThLic. Dominik Duka OP. Jednou z jeho priorit je katecheze, prohlubování a růst víry věřících a také první hlásání evangelia lidem nevěřícím. Veškerou katechetickou činnost řídí prostřednictvím diecézního katechetického střediska, kterému také předsedá.³⁶

Katechetické středisko Královéhradeckého biskupství nese od roku 2008 nový název Katechetické a pedagogické centrum (dále jen KPC). Jedním z mnoha úkolů, kterými se zabývá, je příprava dětí na první svátost smíření a první svaté přijímání.

KPC podporuje přípravu na přijetí uvedených svátostí formou farní katecheze. Vyjadřuje se k tomu směrnice z roku 2006 pod názvem *Směrnice pro přípravu dětí k prvnímu svatému přijímání a svátosti smíření, Normy Biskupství královéhradeckého, 3/2006 NRG*. Směrnici byla věnována třetí část 1. kapitoly (viz. str. 13 – 17 této práce). Dále je uvedené téma rozpracováváno a vysvětleno v *Občasníku Katechetického a pedagogického centra*³⁷ a byl mu věnován čtyřdenní seminář pro katechety v létě 2008 i přednášky při oblastních setkáních katechetů ve školním roce 2007-2008.

Současným stavem přípravy dětí k prvnímu přijetí svátostí se zabývala Ing. Mgr. Marie Zimmermannová na III. vědecké katechetické konferenci v září 2008. Ve svém příspěvku autorka uvádí, že příprava dětí ke svátostem je obvykle časově vymezené období katechetické činnosti, která bývá rozdělována na vzdálenou a blízkou přípravu. Tato činnost bývá uzavřena prvním slavením svátosti smíření a přijetím Ježíše Krista v eucharistii. Příprava zpravidla probíhá v rámci výuky náboženství se stanovenými výukovými cíli, kde jsou tajemství

³⁶ Srov. VDK, čl. 265.

³⁷ ZIMMERMANNOVÁ, M., JOHNOVÁ, H., *Občasník Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého*, Uvádění dětí do svátostného života, rok 2007/08, č. 10, s. 9-12.

víry předkládána a vysvětlována jako učební látka. Poslední setkání před slavením svátostí jsou věnována bezprostřední praktické přípravě s knězem, kdy jsou zopakovány klíčové vědomosti a osvojeny praktické dovednosti. Můžeme říci, že toto je oficiálně doporučený způsob přípravy, který můžeme označit jako „tradiční“ a který je uveden v osnovách pro výuku náboženství schválených ČBK v roce 2004.

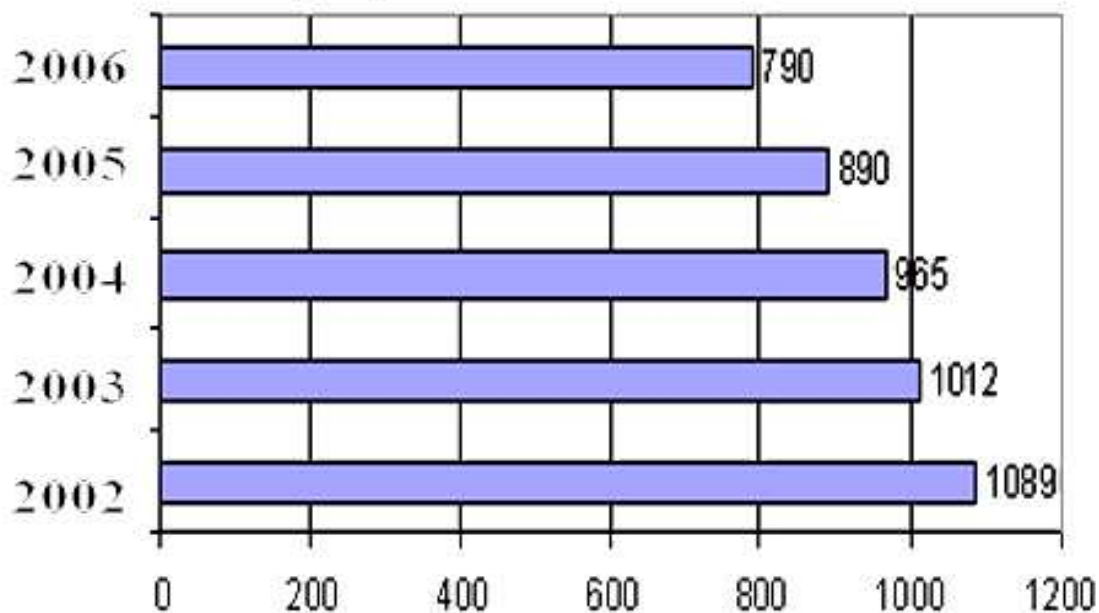
Dále autorka uvádí, že se v praxi setkává s alternativními postupy přípravy. Katecheté čerpají z příruček doc. Ludmily Muchové a Dr. Jozefa Šeliny nebo z metodiky *Dnes budu tvým hostem*, kterou v roce 2007 vydalo ostravsko-opavské Centrum pro katechezi. Občas jsou používány příručky starší, nebo přístupy zcela nové a vlastní. Sama autorka se pokouší o nové přístupy, ale zatím nedospěla k sepsání definitivní metodiky. Uvědomuje si, že vypracování takové metodiky by měla předcházet analýza dosavadních zkušeností a výsledků a také odborná diskuze o nich.³⁸

V diecézi Hradec Králové je v jednotlivých farnostech realizována příprava dětí k přijetí svátostí ve dvou základních formách. První formou je příprava uskutečňující se v hodinách náboženství (výše uvedená jako „tradiční“) a druhá forma má podobu farní katecheze uskutečňované na faře, v kostele nebo v rodinách. Podle orientačního výzkumu Katechetického a pedagogického centra diecéze zhruba 80 % farností z celkového počtu přípravu realizuje v hodinách náboženství. Ve zbývajících 20 % farností se děti připravují formou farní katecheze.

³⁸ Srov. ZIMMERMANNOVÁ, M., Uvádění dětí do slavení svátostí. In *III. vědecká katechetická konference 15. – 17. 9. 2008, „Křesťanská iniciace“*, www.diecezchk.cz/biskupstvi/katecheticke_a_pedagogicke_centru/texty/III_VKK, 20.1.2009.

O počtech dětí v diecézi, které v závěru přípravy přistupují k prvnímu svatému přijímání, vypovídá následující diagram³⁹:

První svaté přijímání dětí v letech 2002 - 06

³⁹ Srov. ZIMMERMANNNOVÁ, M., Křesťanská iniciace v královéhradecké diecézi. In *III. vědecká katechetická konference 15. – 17. 9. 2008, „Křesťanská iniciace“*, www.diecezch.cz/biskupstvi/katecheticke_a_pedagogicke_centru/texty/III_VKK, 20.1.2009.

3.2 Ve vikariátu Ústí nad Orlicí

Mapa vikariátu ústeckoorlického⁴⁰

Vikariát Ústí nad Orlicí je vzhledem k počtu obyvatel a farností jedním z největších v diecézi Hradec Králové. Celkem zahrnuje 38 farností, které jsou pravidelně vizitovány okrskovým vikářem. Ten v rámci těchto vizitací navštěvuje i výuku náboženství ve školách a katecheze ve farnostech.

Na základě informací od duchovních správců 16-ti farností ústeckoorlického vikariátu (v nichž trvale žije a působí kněz) je výsledek v oblasti přípravy dětí k prvnímu přijetí svátosti smíření a eucharistie následující:

Děti ze všech obcí nebo částí měst náležejících do určité farnosti, mají společnou přípravu na farách a slavnost prvního svatého přijímání ve farních kostelech. V případě farností spravovaných ex currendo se děti účastní přípravy i vlastní slavnosti v místě, odkud je spravována jejich farnost.

⁴⁰ Srov. www.diecezehk.cz/dieceze/vikariat/usti_nad_orlici/, 15.1.2009.

První svaté přijímání dětí slaví farnosti každý rok, v sedmi farnostech je to každý druhý rok, případně nepravidelně podle počtu zájemců. Kněžím s přípravou pomáhají katecheté nebo rodiče.

Většina farností zajišťuje výuku náboženství pro všechny školáky v základních školách, nebo se ve farnosti některé ročníky učí ve škole a některé na faře. Je to dáno počtem dětí a jejich časovými možnostmi. Ve farnosti Lanškroun probíhá výuka náboženství pro všechny ročníky základní školy pouze na faře. Ve dvou jiných farnostech vyučuje katechetka nebo rodiče malou skupinu dětí doma. Výuka náboženství je jednou z oblastí vzdálené přípravy dětí na přijetí svátostí.

Pokud jde o konkrétní přípravu dětí k prvnímu svatému přijímání, lze ji shrnout do několika modelů:

- Jako základní model je cyklus výukových katechezí (10-15 setkání) trvajících po dobu tří až pěti měsíců. Výukové katecheze probíhají na faře, případně i při bohoslužbách v kostele, kdy je promluva zaměřená na děti.
- Jiný model přípravy je typický tím, že kněz po určité období (půl roku) přichází pravidelně do rodiny, témata probírá společně s dětmi i rodiči, modlí se s nimi a touto cestou je na přijetí svátostí připravuje.
- Jako obohacující můžeme vidět i přístup, kdy se po dobu celého školního roku (jednou za čtrnáct dní) děti s rodiči scházejí na faře. Katechetka zde pracuje s dětmi a připravuje je na přijetí svátostí a rodičům se zatím věnuje kněz. Obě skupiny přitom probírají stejná témata.

K přípravě na první přijetí svátostí jsou ve farnostech používány převážně metodiky a pomůcky vydané v České republice v posledních 20 letech:

- Muchová, L., *A přece přinášejí štěstí a Tajemství chleba*,
- Muroňová, E., Havel, T.C., *Dnes budu tvým hostem*,
- Kaňa, J., Schrötterová, P., *Odpust'*.

Ojedinele to jsou starší metodiky nebo učebnice. Mezi ně patří:

- učebnice *Přijď, Pane Ježíši! (Bereit für Jesus, z rakouského originálu přeložil Rýpar, F., pro české děti přepracovali emauzští benediktini, Olomouc 1991),*
- Schrötterovi, Pavla a Jaroslav, *Příprava ke svátosti smíření a ke svatému přijímání (6 - 8 let).*

Mnozí kněží a katecheté mají vypracovány i vlastní materiály.

Dříve než děti začnou vlastní přípravu na první přijetí svátostí formou farní katecheze, která je také označována jako blízká příprava, procházejí děti přípravou vzdálenou. Jedna z oblastí přípravy vzdálené je výuka náboženství ve škole. Při této výuce jsou ve farnostech používány metodiky, pracovní listy a učebnice pro 1., 2. a 3. třídu ZŠ, tak jak je uvádějí *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy (pro nepovinný předmět náboženství v základních školách)*, které byly schváleny ČBK v roce 2004.

3.2.1 Farnost Ústí nad Orlicí

Příprava dětí ke svátostem se uskutečňuje formou katecheze na faře v Ústí nad Orlicí a je zahájena přibližně začátkem druhého pololetí školního roku. Přípravu vede pastorační asistentka, která zná děti i jejich rodinné zázemí. U dětí, které nejsou z aktivních katolických rodin, je požadováno, aby měly za sebou alespoň dva roky výuky náboženství ve škole. Jedná se tedy o věk zhruba od 9 do 10 let, většinou ze 3. třídy ZŠ. Podle počtu dětí, jejich předpokládaných znalostí apod., má celá příprava 12 – 15 setkání. Vzhledem ke snižujícímu se počtu dětí v jednotlivých ročnících bývá první svaté přijímání ve farnosti 1x za 2 roky.

Vlastní příprava začíná oznámením ve farnosti, které rodiče seznámí s možnostmi své děti na přípravu přihlásit. Potom je vybrán vhodný termín prvního svatého přijímání (s ohledem na termín Velikonoc, jarních prázdnin a státních svátků), a v návaznosti na něj je zahájena vlastní příprava. Na jejím začátku jsou děti při nedělní bohoslužbě jednotlivě představeny farnímu společenství krátkým obřadem, a tím i svěřeny do modliteb farníků. Po bohoslužbě následuje setkání

s rodiči dětí na faře. Kněz je seznámí s významem svátostí a s přípravou na jejich přijetí, a také připomene nezastupitelnou úlohu rodičů a nutnost spolupráce rodiny.

Příprava se uskutečňuje jednou týdně a je otevřená i pro rodiče, kteří tuto příležitost zatím využívají velmi málo. V prvních setkáních katechetka s dětmi probírá následující témata: křest, milost posvěcující, desatero, příprava ke svátosti smíření (zpytování svědomí, lítost, předsevzetí, vyznání a pokání), a to nejen teoreticky, ale i prakticky. Jednotlivé okruhy jsou dětem přibližovány vhodnými biblickými příběhy. Přípravě ke svatému přijímání jsou věnována závěrečná setkání a jejich hlavními tématy jsou biblické příběhy o rozmnožení chlebů a o Kristově poslední večeři. Neschází ani seznámení s jednotlivými částmi mše svaté a vysvětlení možných forem naší účasti při ní. Setkání jsou zpestřena zpěvem a výtvarnou činností.

Před vlastní slavností jsou rodiče dětí pozváni na informační setkání, kde je domluveno jejich zapojení při mši svaté a zajištění následné hostiny pro děti a další rodinné příslušníky ve farním sále.

V sobotu dopoledne před prvním svatým přijímáním se děti scházejí ke slavení první svátosti smíření. Setkání je zahájeno krátkou bohoslužbou slova, následuje svátost smíření dětí a po ní společné zakončení malým díkůvzdáním. Na závěr probíhá nácvik liturgie nedělní slavnosti.

Pro jednotlivé katecheze dětí byly za více let vyzkoušeny různé materiály. Nejdříve to byla témata uvedená v dokumentu Sekretariátu ČBK *Osnovy náboženské výchovy pro ZŠ*.⁴¹ Později se objevily katechetické sešity z diecéze České Budějovice L. Muchové: *A přece přinášejí štěstí a Tajemství chleba*. Dalším pomocníkem a inspirací se stal katolický časopis pro děvčata a chlapce *Duha*, vydávaný Sdružením sv. Jana Neumanna v Českých Budějovicích.

Zkušenost ukázala, že přípravy v jednotlivých letech se od sebe lišily, že nelze jeden model použít pro všechny skupiny dětí.

⁴¹ SEKRETARIÁT ČBK, *Osnovy náboženské výchovy pro ZŠ*, Praha, rok 1996, s. 34.

3.2.2 Farnost Lanškroun

Děti z Lanškrouna a okolních obcí náležejících k farnosti se scházejí na náboženství na faře v Lanškrouně. Zde probíhá výuka pro všechny ročníky ZŠ podle osnov daných ČBK v roce 2004. Zpravidla pro děti ze 3. třídy ZŠ probíhá po celý školní rok místo výuky náboženství katecheze dětí před první svatou zpovědí a prvním svatým přijímáním. Přípravu vedou katechetky a výjimečně se zapojí do celoroční přípravy i jednotliví rodiče. Výuka probíhá podle metodik L. Muchové *A přece přinášejí štěstí a Tajemství chleba*. Jako rozšiřující pomůcky jsou používány diapozitivy z KPC HK, brožura *Části mše svaté* (vydáno v časopise Duha) a knížka Jiřího Kani *Odpust'*. Děti jsou vedeny, aby se na svátost smíření připravovaly bez použití zpovědního zrcadla. Namísto toho jsou povzbuzovány k použití Desatera, s kterým jsou seznámeny v průběhu katecheze. S přípravou na svatou zpověď dětem pomáhají rodiče, případně katechetky.

První svatá zpověď probíhá některý všední den v týdnu před prvním svatým přijímáním, a v pátek odpoledne se koná setkání dětí i s rodiči. Část setkání je věnována opakování a nácviku liturgie prvního sv. přijímání.

Slavnost prvního svatého přijímání probíhá ve farním kostele. Do liturgie jsou zapojeny děti i rodiče - rodiče čtou přímluvy a děti přinášejí obětní dary. Po mši svaté následuje posezení dětí, rodičů a příbuzných v prostorách fary.

Pokračování a prohlubování svátostného života pro děti probíhá při výuce náboženství ve 4. třídě a v následujících ročnících. V některých případech, kdy děti nemají dobré vedení v rodině nebo nejsou doprovázeny jinou osobou, se kontakt s dětmi ztrácí. Každoročně je doba pro zpověď dětí před prvním svatým přijímáním otevřená i pro ostatní starší děti.

3.2.3 Farnost Česká Třebová

Příprava dětí na první svatou zpověď a svaté přijímání se uskutečňuje formou katecheze na faře v České Třebové. Příprava, kterou vede pastorační asistentka, je součástí celoroční katecheze dětí (většinou ze 3. třídy). Mohou se však připravovat děti mladší i starší. Záleží na rodičích, kteří při vyplňování přihlášky svého dítěte do výuky náboženství uvedou, zda chtějí, aby jejich dítě slavilo v daném školním roce tyto svátosti.

Bezprostřední příprava pro přihlášené děti potom probíhá během doby postní a velikonoční, kdy se uskutečňují setkání i pro rodiče dětí - první před začátkem doby postní a druhé v době velikonoční. Cílem je zamyšlení se spolu s rodiči nad svátostmi, nad jejich významem pro každého z nás a nabídnout pomoc jak prožívat a dále prohlubovat slavení svátostí smyslně.

Slavení první svátosti smíření bývá většinou na Velký pátek a je myšlenkově i prakticky propojeno s liturgií Velkého pátku, liturgií kříže. Výchozím se zde stává text proroka Izajáše:

„Byly to však naše nemoci, jež nesl, naše bolesti na sebe vzal, ... byl proklán pro naši nevěrnost, zmučen pro naši nepravost. Trestání snášel pro náš pokoj, jeho jizvami jsme uzdraveni.“ (Iz 53,4-5)

První svaté přijímání se slaví v období slavnosti Těla a Krve Páně. Každý rok je průběh trochu jiný, vždy však následuje po liturgii v kostele hostina připravená pro děti a jejich rodiny na faře.

Děti po prvním svatém přijímání pokračují ve výuce náboženství, kde se i nadále prohlubují jejich vědomosti a víra.

Příprava probíhá podle osnov pro 3. třídu, navíc s použitím vlastních nebo upravených témat. K vysvětlení a ilustrování probírané látky jsou využívány hlavně různé hry, obrazový materiál a názorné věci vystihující danou oblast.

3.2.4 Farnost Jablonné nad Orlicí

Příprava dětí na první svatou zpověď a svaté přijímání je oznámena několikrát v kostele v ohláškách a dětem ve škole při výuce náboženství. Přihlásit se mohou děti ze 3. třídy (nebo děti starší i mladší, vždy záleží na rodičích).

Ve výuce náboženství je s dětmi probíráno učivo podle osnov pro 3. třídu pod názvem: *Bůh k nám přichází*. Blízká příprava probíhá formou farní katecheze v pěti a více setkáních na faře, která mají převážně výtvarnou a pracovní náplň. Děti si připravují pozvánky na slavnost pro své příbuzné a spolu s knězem pečou chléb pro své první svaté přijímání. Tyto „hostie“ potom přinášejí v obětním průvodu.

Liturgie prvního svatého přijímání má slavnostní ráz. Děti vcházejí do kostela hlavním vchodem v průvodu, který uzavírají ministranti a kněz. Při obnově křestního slibu děti drží v rukou hořící svíci, potom několik dětí a rodičů přednáší prosby za celé shromáždění. Také obětní dary v tento den přinášejí děti. Celá slavnost je zakončena hostinou pro děti a jejich příbuzné na místní faře.

4 Farnost Dolní Čermná - příprava a slavení svátostí

4.1 Farnost Dolní Čermná – příprava

4.1.1 Život ve farnosti

Farnost Dolní Čermná je jednou z farností ústeckého vikariátu, ve které působí a žije kněz. V současné době patří do farnosti věřící z obcí Dolní Čermná, Horní Čermná, Verměřovice, Petrovice a Jakobovice. Na území těchto obcí žije zhruba 3450 obyvatel, z toho přibližně 420 praktikujících křesťanů katolického vyznání.

Bohoslužby

Každá z uvedených obcí má svůj kostel. Farní kostel v Dolní Čermné je zasvěcen svatému Jiří. Dnešní podoba kostela pochází z roku 1860. Historické záznamy uvádějí, že dřevěný kostel zde stál již v druhé polovině 14. století.⁴² V kostele jsou slouženy mše svaté každou neděli a ve všedních dnech.

V Horní Čermné náleží katolické farnosti pouze poutní kostel na Mariánské Hoře, která je vzdálena cca 2 km od centra obce. Od května do konce října je zde mše svatá vždy v neděli odpoledne.

Pokud jde o bohoslužby v dalších obcích farnosti, jednou za týden v sobotu večer nebo v neděli dopoledne a o slavnostech je sloužena mše svatá ve filiálních kostelech ve Verměřovicích a v Petrovicích. V Jakobovicích jsou bohoslužby o pouti svatého Antonína z Padovy a při příležitosti výročí posvěcení kostela.

Farní budova

Farní budova v Dolní Čermné se nachází nedaleko farního kostela. Na faře je umístěna kromě bytu kněze farní kancelář, archiv, společenská místnost s knihovnou a další zázemí pro farníky, v letních měsících je k dispozici farní dvůr s lavičkami a malým dětským hřištěm.

⁴² Srov. Kolektiv autorů, *700 let obce Černá*, s. 101-102.

V průběhu týdne se na faře scházejí různé skupiny dospělých i mládeže z farnosti a probíhá zde výuka náboženství pro středoškolskou mládež, biblické hodiny, katecheze, společenství mládeže, zkoušky zpěvu dětské a mládežnické schóly, chrámového sboru žen při kostele ve Verměřovicích a chrámového sboru z Dolní Čermné. Jednou týdně je otevřená farní knihovna a dvakrát do měsíce probíhá program pro děti z místního dětského domova. Maminky s nejmenšími dětmi mají příležitost k setkání na faře jednou za čtrnáct dní v Dětském klubíčku. Každé nedělní dopoledne se na faře scházejí muži a jednou za čtrnáct dní navečer mají tuto příležitost ženy.

Kromě uvedených pravidelných akcí fara slouží též jako místo pro setkání méně častá, jako jsou jednání pastorační a ekonomické rady farnosti, společné zakončení školního roku pro školní mládež, adventní nebo misijní dopoledne pro děti.

4.1.2 Výuka náboženství – vzdálená příprava

Ve farnosti Dolní Čermná se všechny děti před přípravou na přijetí svátostí účastní výuky náboženství ve škole. Je potřeba u nich prohloubit znalosti o Bohu, o Pánu Ježíši a o církvi, do které od svého křtu patří. Některé děti jsou připraveny již z rodiny, kde jim čtou příběhy z Bible, mluví s nimi o Bohu a modlí se s nimi. Jiným dětem toto přirozené křesťanské prostředí v rodině schází. Výuka náboženství se pro ně tak stává první evangelizací, která je má vést k víře a k přilnutí k Ježíši Kristu. Po této první fázi se může začít s katechezí – blízkou přípravou na první přijetí svátosti smíření a svatého přijímání.

4.1.3 Katecheze – blízká příprava

Příprava na první přijetí svátostí je pro všechny děti z farnosti společná na faře v Dolní Čermné. Děti poznají nové kamarády z farnosti, se kterými se neznají ze své školy a mnohdy ani z účasti na mši svaté, protože na nedělní bohoslužby chodí převážně do kostela ve své obci. V průběhu deseti let byli

výjimkou jedno děvče (9. třída ZŠ) a jeden chlapec (8. třída ZŠ), kteří měli přípravu každý samostatně.

Slavnost prvního svatého přijímání bývá první nebo druhou nedělí v měsíci červnu. Blízká příprava je zahájena tři měsíce před plánovanou slavností (s přihlédnutím k velikonočním svátkům a jiným událostem ve farnosti). Probíhá formou katecheze a je rozdělena do 10 setkání vedených obvykle katechetkou. Jednu katechezi na téma svátost smíření a jednu o eucharistii vede kněz. Směrnice diecéze HK k tomu uvádí, že by se děti během přípravy měly setkat s knězem, aby k němu získaly důvěru před svátostí smíření a kvůli atmosféře při slavnosti.⁴³

Za dobu 10 let (kterou v této práci hodnotím) se mnohé z praxe změnilo a něco se zase osvědčilo. V prvních letech byly katecheze v sobotu dopoledne, později se ukázalo jako vhodnější odpoledne všedního dne po skončení školního vyučování. Termín je dán časovými možnostmi dětí, které v odpoledních hodinách navštěvují nejčastěji hru na hudební nástroje nebo jiné zájmové kroužky. Polovina dětí dojíždí z okolních vesnic a je potřeba přihlížet k možnostem dopravy autobusem nebo auty s rodiči.

Původně bylo zahájení přípravy oznamováno v kostele, ve farním zpravodaji a dětem ve škole při hodinách náboženství. V letech 2001 až 2005 psal duchovní správce rodičům dětí dopis obsahující všechny potřebné informace (viz kap. 5).

Další krok k zapojení rodičů do přípravy byl učiněn v roce 2006. Od tohoto roku jsou rodiče ještě před zahájením přípravy dětí zváni na setkání, které má náplň jak duchovní, tak i praktickou. Jde o to, aby rodiče byli povzbuzeni ve svém nezastupitelném úkolu a také motivováni ke spolupráci na přípravě svých dětí. Důležitým bodem setkání je domluva dne a hodiny jednotlivých katechezí. Až potom je příprava oznámena v kostele a ve farním týdenním zpravodaji.

Katecheze pro děti mají své místo konání na faře a jsou otevřené i pro rodiče. Rodiče této příležitosti využívají málo, spíše jako doprovod dětí.

⁴³ Srov. *Směrnice diecéze HK*, s. 6 - 7.

Místo pro katechezi se nabízí ve farním sále, kde je možnost upořádat prostor podle potřeby (sedět společně okolo jednoho velkého stolu, sedět v kruhu bez stolů, případně děti sedí u menších stolků rozděleny do malých skupinek). Výhodou je, že prostředí na faře je zcela jiné než ve škole, a tím přispívá k dobré atmosféře potřebné pro katechezi.

Na závěr této části přípravy se koná druhé setkání pro rodiče, které lze rozdělit na tři části.

V první části kněz spolu s katechetou a rodiči hodnotí účast a zapojení dětí při katechezi. Je to příležitost si připomenout, že cílem přípravy bylo a zůstává nikoliv získání vědomostí, ale především prohloubení vztahu dětí k Pánu Ježíši. Rodičům je znovu zdůrazněno, že jejich úkol (stejně jako úkol katechety) v této chvíli nekončí, protože jejich děti budou nadále potřebovat doprovázení a povzbuzení ve víře.

Ve druhé části setkání je prostor pro krátkou katechetickou promluvu rodičům. Kněz jim připomíná, že každá svátost smíření a každé svaté přijímání je setkáním s živým Kristem, který uzdravuje naši duši, dává nám radost a pomáhá nám být lepšími. Jedná se tedy o chvíle slavnostní a jako takové je třeba je i prožívat. Rodiče jsou povzbuzováni, aby svým dětem pomáhali v přípravě na první svátost smíření i v dalším životě z víry a kněz s nimi prochází některé důležité pravdy týkající se svátosti smíření a mše svaté.

Třetí část setkání je věnována přípravě a organizaci jak první svátosti smíření dětí, tak i vlastní slavnosti prvního svatého přijímání.

4.2 Farnost Dolní Čermná – slavení svátostí

4.2.1 Svátost smíření

První svátost smíření dětí se ve farnosti Dolní Čermná slaví některý všední den odpoledne v týdnu před slavností prvního svatého přijímání. S dětmi přicházejí do kostela i rodiče a spolu s knězem se všichni nejprve účastní nácviku liturgie nadcházející slavnosti. Po jeho skončení kněz zahájí svátost smíření krátkou společnou modlitbou a povzbuzením dětí. Po jejich svaté zpovědi mají příležitost k přijetí svátosti smíření i rodiče dětí.

Svátostí smíření dětí se zde nebudu více zabývat, protože je to samostatné a velmi obsáhlé téma.

4.2.2 Eucharistická slavnost

První svaté přijímání dětí bývá slaveno při nedělní ranní mši svaté ve farním kostele v Dolní Čermné.

Slavnost je zahájena průvodem dětí, které přicházejí do kostela společně s ministranty a knězem. Po zahájení mše svaté každé z dětí předstoupí před oboční stůl a katechetka ho krátce představí. Děti se poté posadí do prvních lavic v kostele, každé na předem dohodnuté místo.

Následuje bohoslužba slova, kdy první a druhé čtení čtou rodiče dětí. Promluva kněze po evangeliu bývá na aktuální téma týkající se života ze svátostí, především svatého přijímání. Obvykle používá názorný příběh, aby symbolicky vyjádřil skutečnosti našim smyslům neviditelné, týkající se naší duše, vztahu k Bohu, k druhým lidem i k sobě samým. Příběh bývá dokreslen názornou pomůckou nebo obrazem. Obrazy nebo věci malují nebo vyrábějí rodiče a starší sourozenci dětí.

Po promluvě následuje obnova křestního slibu, při níž jdou rodiče (popř. kmotři) se svým dítětem k paškálu, označí dítě na čele znamením kříže a předají mu zapálenou svíci. Tímto gestem si připomínají okamžik křtu, kdy vyznávali víru i za své dítě, které nyní vysloví toto vyznání samo za sebe. Po obnově

křestního slibu následují přímluvy přednášené některými z dětí a jejich nejbližšími příbuznými. Tyto společné přímluvy bohoslužbu slova uzavírají.

V obětním průvodu děti přinášejí chléb a víno ke slavení eucharistie a také symbolické dary, k nimž některé z nich čte krátký komentář. Tyto dary jsou znamením situací, které děti prožívají (radost, smutek, vztah k druhým, učení, hra, aj.), a mohou je touto formou položit spolu s obětními dary na oltář.

Další části mše svaté děti prožívají na svém místě v lavici. Na Modlitbu Páně jsou pozvány před lavice. Spolu s knězem, ministranty a ostatními přítomnými dětmi se vezmou na ruce a vytvoří kruh kolem obětního stolu. Na své místo se vrátí až po výzvě kněze: „Pozdravte se pozdravením pokoje!“.

Na okamžik svatého přijímání se děti společně připravují krátkou modlitbou, která má být vyjádřením pozvání a touhy po Pánu Ježíši. Potom přistupují jako první ke svatému přijímání; až po nich všichni ostatní věřící. Před závěrečnou modlitbou, kterou přednáší kněz, se děti společně nahlas modlí krátké díkůvzdání. Eucharistická slavnost je zakončena předáním květin a poděkováním knězi, katechetkám a rodičům. Kněz dětem daruje upomínky na 1. svaté přijímání a malou pozornost. Hned po skončení mše svaté se děti, které byly u svého prvního svatého přijímání společně i jednotlivě fotografují, aby tak měly památku do dalších let svého života.

4.2.3 Agape

Poslední částí slavnosti 1. svatého přijímání dětí je společné agape, kterého se kromě dětí účastní jejich příbuzní, kněz a katechetky. V Dolní Čermné je místem pro toto setkání sál místní orlovný v sousedství kostela. Na přípravě pohoštění se podílejí rodiče dětí, prarodiče a další farníci. Je třeba říci, že děti prožívají velice intenzivně i tuto část slavnosti.

5 Popis kroků při přípravě ve farnosti Dolní Čermná

5.1 Dopis, pozvánka pro rodiče

Před zahájením přípravy dětí na první svaté přijímání v letech 2001 až 2005 psal duchovní správce rodičům dopis. V dopise připomínal, že je čeká další etapa náboženského vzdělání a prohlubování víry jejich dětí. Příprava na přijetí svátostí i samotná slavnost prvního svatého přijímání se má pro děti stát pěkným a nezapomenutelným zážitkem, aby v nich zahořela touha pravidelně přijímat svátosti a zůstávat v přátelském vztahu s Pánem Ježíšem. Dále v dopise uvedl, že bezprostřední příprava bude probíhat na faře v uvedeném čase a termínech. Dopis byl zakončen prosbou, aby rodiče dětem doma pomáhali společnou modlitbou a účastí na nedělní mši svaté, a podle možností i na mši svaté pro děti.

Od roku 2006 posílá duchovní správce rodičům pouze krátkou pozvánku na setkání rodičů, které se uskutečňuje ještě před zahájením přípravy pro děti.

Pozvánka pro rodiče ze dne 20. 2. 2008 měla následující podobu:

Milí rodiče,

přijměte od nás srdečné pozvání na setkání rodičů dětí, které se budou letos připravovat na své první svaté přijímání.

Toto setkání Vás, rodičů, se uskuteční ve středu 12. března 2008 od 16.00 hodin na faře v Dolní Čermné.

Jedná se o zcela neformální, přátelské setkání kněze, katechetky a Vás rodičů, během kterého byste měli vyjádřit své názory na dosavadní náboženskou formaci svého dítěte. Budeme rádi, když nám také sdělíte své podněty ohledně výuky náboženství.

Těšíme se na vaši účast a věříme, že se nebude jednat o promarněný čas.

Duchovní správce a katechetka

5.2 Setkání rodičů před zahájením vlastní přípravy

Ve farnosti Dolní Čermná se setkání rodičů před zahájením přípravy dětí na přijetí svátostí uskutečňují od roku 2006. Rodiče jsou na setkání pozváni písemnou pozvánkou a oznámením v kostele. Často tomuto setkání předchází osobní rozhovor rodičů s knězem, popř. rodičů s katechetkou.

Farnost Dolní Čermná je farností venkovskou a věřící jsou v mnohém věrní náboženské tradici a také tradici rodinné. Je proto snahou kněze a jeho spolupracovníků, aby tradice byla ožívována úsilím každého věřícího o osobní vztah s Kristem a o život z víry.

Setkání rodičů dětí, které se budou připravovat na přijetí svátostí, vede kněz, zvláště jeho první část. Rodiče jsou přivítáni a pozváni ke společnému zamyšlení a dialogu. Poté kněz postupně krátce zmíní následující témata, která souvisí s bezprostřední přípravou dětí na přijetí svátostí:

- svátost křtu – zrození k novému životu, nezastupitelné poslání rodičů tento nový život v dítěti rozvíjet (výchovou v rodině, účastí na bohoslužbách a aktivitách ve farnosti, výukou náboženství ve škole),
- příprava dětí na přijetí svátostí - nejde o množství vědomostí a dovedností, které se má dítě během přípravy naučit, jde o prohloubení vztahu s Ježíšem, o poznání, co tento vztah posiluje a co ho naopak ničí (rozlišení dobra a zla),
- první svátost smíření a každá další svátost smíření - Ježíš uzdravuje duši člověka od hříchu a dává mu novou sílu pro konání dobra, pravidelnost v přijímání svátosti smíření,
- první svaté přijímání a potom časté svaté přijímání - je zdrojem radosti, síly, společenství, přátelství, Ježíš chce provázet každého člověka, člověk nemusí být nikdy sám,
- pomáhat dětem naučit se správnému vztahu ke svátostem pro celý život, první přijetí svátostí je začátkem života ze svátostí,
- směřování k přijetí svátosti biřmování – k uvedení do plnosti křesťanského života

Následuje prostor ke společnému rozhovoru. Rodiče nebo katechetka mají možnost doplnit řečené, případně vyjádřit svůj názor nebo dotaz. Někteří rodiče mají zkušenosti již se svými staršími dětmi a jsou si vědomi, že není vždy samozřejmé, že jejich děti dále pokračují ve svátostném životě. Pozitivní svědectví z jiných rodin může být naopak povzbuzením. Pro některé z rodičů je snad setkání příležitostí k zamyšlení, že nejde pouze o povinnost, kterou mají splnit, ale že přijímání svátostí má význam pro celý život člověka. I při těchto rozhovorech je patrné, že mluvit o víře není pro mnohé přirozené a běžné.

Úkolem setkání je povzbudit rodiče a ukázat na jejich nezastupitelnou roli při výchově jejich dětí ve víře. Při uvádění dětí do svátostného života je nutná spolupráce rodičů, kněze a katechetky. Občasník Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého k tomu dále uvádí: „*Tato spolupráce může být v rámci přípravy na svátosti velmi dobře ‚nastartována‘, případně rozvíjena.*“⁴⁴

Dalším bodem programu je praktické řešení jednotlivých setkání dětí. Jde o to najít vhodnou dobu a termíny katechezí, domluvit datum druhého setkání rodičů a den pro první svátost smíření dětí. Praktický závěr této domluvy je písemně sdělen všem rodičům včetně těch, kteří se setkání nemohli zúčastnit.

⁴⁴ ZIMMERMANNNOVÁ, M., JOHNOVÁ, H., *Občasník Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého*, Uvádění dětí do svátostného života, rok 2007/08, č. 10, s. 9.

Zpráva rodičům měla v roce 2008 následující podobu:

Milí rodiče,

příprava dětí na 1. sv. přijímání bude u nás ve farnosti probíhat od konce března do konce května vždy v pátek od 14.15 do 15.00 hodin na faře v Dolní Čermné.

Termíny setkání dětí jsou :

28.3., 4.4., 11. 4., 18. 4., 25.4., 2.5., 9.5., 16.5., 23.5. a 30.5. 2008.

Děti si s sebou na setkání přinesou psací potřeby, pastelky a přezůvky.

Druhé setkání rodičů bude 28.5. 2008 v 16.00 hodin na faře v Dolní Čermné.

Svátost smíření pro děti bude ve středu 4.6. 2008 odpoledne (čas bude upřesněn) a 1. svaté přijímání v neděli 8.6. 2008 při ranní mši svaté v kostele v Dolní Čermné.

Katechetka

5.3 Jednotlivá setkání

5.3.1 Osnova přípravy – všeobecně

Počet setkání (katechezí) v rámci přípravy dětí k přijetí svátostí se ve farnosti Dolní Čermná v posledních letech ustálil zhruba na deset. Základní osnova pro celou přípravu byla převzata z dokumentu ČBK *Osnovy náboženské výchovy pro základní školy*⁴⁵. Tato osnova je zařazena na konci kapitoly, která předkládá náplň jednotlivých hodin výuky náboženství ve 3. třídě ZŠ. Pokud jde o blízkou přípravu ke svátostem, autorky těchto osnov pro 3. třídu (M. Špačková, M. Mléčková, L. Svobodová) mezi všeobecnými cíli, týkajícími se výuky náboženství, uvádějí: „*Blízkou přípravu ke svátostem provést v příslušném farním kostele nebo na faře (několik hodin navíc).*“⁴⁶

⁴⁵ SEKRETARIÁT ČBK, *Osnovy náboženské výchovy pro základní školy*, Praha 1996.

⁴⁶ Srov. SEKRETARIÁT ČBK, *Osnovy náboženské výchovy pro základní školy*, Praha 1996, s. 24.

Celé znění osnovy je následující:

„BLÍZKÁ SVÁTOSTNÁ PŘÍPRAVA

(mimo hodiny náboženství – v kostele nebo na faře)

Ke svátosti smíření:

1. *Milost posvěcující, hřích a jeho velikost (sociální dimenze)*
2. *Milost posvěcující jako oděv na královskou svatbu (podobenství)*
3. *Moc odpouštět hříchy (ochrnutý člověk)*
4. *Marnotratný syn – části svátosti smíření*
5. *Zpytování svědomí*
6. *Lítost a předsevzetí*
7. *Vyznání hříchů a pokání*

K prvnímu přijetí eucharistie:

8. *Událost rozmnožení chleba*
9. *Ježíšova přítomnost pod způsoby chleba a vína.*
Mše svatá jako zpřítomnění Ježíšovy Poslední večeře
10. *Ježíš přichází (proměňování)*
11. *Praktický nácvik*⁴⁷

Pro inspiraci k jednotlivým výše uvedeným tématům posloužily materiály, v nichž je rozpracován metodický postup jednotlivých katechezí: metodika *Svátost smíření a Eucharistie*, kterou vydala Matice Cyrilometodějská, Olomouc (autor a rok vydání není uveden), a *Rodinná katecheze, 2. díl příprava ke svátosti smíření a k svatému přijímání*.⁴⁸ Dále bylo čerpáno z brožury *Svátost smíření aneb cesta hříšníka, kterému jde Bůh vstříc*.⁴⁹

Novou inspirací od roku 2003 se staly dvě metodiky autorky Ludmily Muchové z řady Katechetických sešitů *A přece přinášejí štěstí...*⁵⁰ a *Tajemství chleba*⁵¹.

⁴⁷ SEKRETARIÁT ČBK, *Osnovy náboženské výchovy pro základní školy*, Praha 1996, s. 34.

⁴⁸ Srov. SCHÖTTEROVI, P. a J., *Rodinná katecheze, 2. díl příprava ke svátosti smíření a k svatému přijímání*, Praha 1991.

⁴⁹ Srov. BRTNÍK, J., NEČASOVÁ, Z., *Svátost smíření aneb cesta hříšníka, kterému jde Bůh vstříc*, Brno 1998.

⁵⁰ MUCHOVÁ, L., *A přece přinášejí štěstí...*, České Budějovice 1999.

⁵¹ MUCHOVÁ, L., *Tajemství chleba*, České Budějovice 2001.

Pro symbolické vyjádření malováním byly použity obrázky Jaroslava Studeného (*Příručka pro katechety. Svátosti.*, Olomouc 1993).

Kromě výše uvedených se při přípravě ukázaly jako užitečné i další dostupné materiály, např. z katolického časopisu pro děvčata a chlapce *Duha*⁵².

5.3.2 Osnova používaná v Dolní Čermné

S využitím výše uvedených metodik, osnov a dalších materiálů vypracovaných pro přípravu dětí na přijetí svátostí byla v průběhu let vytvořena vlastní osnova přípravy:

1. Bůh stvořil všechno dobré. Hřích prvních lidí a jeho důsledky.
2. Křest. Milost posvěcující – svatební hostina. Boží rodina – církev.
3. Bůh dal lidem pravidla.
4. Svědomí. Pokušení. Hřích.
5. Bůh nám odpouští:
 - a) Podobenství o marnotratném synu
 - b) Příběh o Zacheovi.
6. Svátost smíření. Její části.
7. Svátost smíření – praktický nácvik.
8. Ježíš nasýtil zástupy.
9. Poslední večeře. Mše svatá.
10. Části mše svaté - Příběh emauzských učedníků.
11. Opakování. Příprava na slavnost.

⁵² Srov. Katolický časopis pro chlapce a děvčata, *Duha*, České Budějovice, Sdružení sv. Jana Neumanna, č. 12, školní rok 1995/96, č. 12, 1999/2000, č. 10, 2002/2003, č. 12, 2005/2006.

5.3.3 Katecheze – obsah setkání

Jednotlivé katecheze probíhají na faře. Děti si s sebou přinášejí psací potřeby, pastelky, aby si mohly důležité věty a slova pro zapamatování a připomenutí zapsat a namalovat do sešitu nebo do pracovních listů. Na pracovních listech je text předtištěn a děti doplňují chybějící slova a symbolické obrázky.

Obsah jednotlivých setkání je popsán v následujících kapitolách:

5.3.3.1. Bůh stvořil všechno dobré. Hřích prvních lidí a jeho důsledky.

Pracujeme s textem o stvoření světa z knihy Genesis (Gn 1,1-3,24).

Jednoduše převyprávíme událost pro zopakování a prohloubení. Snažíme se vidět, že Bůh pro nás připravil krásný svět a všemu dává život z lásky. První lidé byli svatí, poslouchali Boha a žili s ním v přátelství. Podlehli však pokušení zlého ducha a svojí neposlušností spáchali první hřích. Tím vstoupilo do světa zlo a lidé mají náklonnost dělat věci zlé. Bůh však nepřestal mít lidi rád a když se naplnil čas, poslal jim slíbeného Zachránce.

Prohloubení: Mluvíme s dětmi, jestli vidíme kolem sebe nějaké dobro a nějaké zlo. Dále jestli děláme jen věci dobré nebo i zlé. Má nás Bůh rád a jak to poznáváme. Známe našeho Zachránce?

Malujeme obrázek „stvořený svět“. V modlitbě děkujeme.

Pomůcky: Obrázková Bible – Stvoření světa; časopis Duha – skládání obrazu „*A Bůh viděl, že je to dobré*“⁵³.

Na další setkání si děti přinesou svoji křestní roušku nebo jinou upomínku na svůj křest.

⁵³ Srov. Katolický časopis pro chlapce a děvčata, *Duha*, České Budějovice, Sdružení sv. Jana Neumanna, č. 4, školní rok 2004/2005.

5.3.3.2 Křest. Milost posvěcující – svatební hostina. Boží rodina – církev.

Text: Mt 22,2.10-14

Na začátku připomeneme téma z minulého setkání. Bůh nás má rad i přesto, že my děláme věci zlé. Bůh nás osvobozuje od zla hříchu. Křest ruší každý hřích a obnovuje v člověku milost posvěcující (Boží život, svatost). Bůh si nás vyvolil a my od křtu patříme Bohu, jako jeho děti

Vyprávíme si s dětmi o jejich křtu - co o něm vědí, případně mohou ostatním ukázat přinesenou upomínku na tuto slavnost. Vyprávíme o křtu a o jednotlivých křestních symbolech, čeho jsou znamením (křestní formule, jméno, svíce, rouška, voda, olej, kniha pokřtěných obsahující zápisy o křtu přítomných dětí – zápisy dětem můžeme ukázat).

Vysvětlujeme dětem, že milost posvěcující je oslabována nebo se i ztrácí osobním hříchem.

Na podobenství o svatební hostině (Mt 22,2.10-14) si přiblížíme, že ztrátou milosti posvěcující člověk ztrácí přátelství s Ježíšem a tím také místo na „svatební hostině“. Ježíš nás na tuto hostinu zve již zde na zemi při každé mši svaté a připravuje ji pro nás jednou v nebi. Cílem je, aby děti pochopily, že křtem se staly Božími dětmi a patří do Boží rodiny - církve.

Pomůcky: Při výkladu o svátosti křtu pracujeme s věcmi - znameními, které jsou používány při udílení svátosti křtu (konvička s vodou, bílé roucho, svíce, ...).

Jinou variantou je použití symboliky křestní roušky, kterou dětem rozdáváme při úvodu vyprávění podobenství o svatební hostině. Pokud děti nemají svoji křestní roušku, mohou dostat šátky světlých barev. Tyto „svatební šaty“ – milost posvěcující - člověk ztrácí těžkým hříchem.

Další pomůckou je pracovní list „Můj křest“, kde si děti dopíší své křestní jméno a domalují symboly (konvičku s vodou, bílé roucho a hořící svíci).

5.3.3.3 Bůh dal lidem pravidla.

(Pokud děti v hodinách náboženství již probíraly látku podle osnov pro 3. třídu ZŠ, Desatero znají a nemusíme toto téma probírat.)

Spolu s dětmi se zamýšlíme, jestli se nám v uplynulých dnech dařilo dělat jenom dobré věci. Sdělíme si to, co bylo dobré i to, co se nám nepodařilo.

Dále katecheze pokračuje podle metodiky Ludmily Muchové *A přece přinášejí štěstí...* tímto způsobem:

Každý odpovídá za to, jak se chová k lidem a k Bohu. Na modelovém příběhu si ukážeme, že svými hříchy ubližujeme jak lidem kolem nás, tak i Bohu:

V jedné rodině žili maminka, tatínek a tři děti. Rodiče často říkali: „Všechny jste naše, všechny vás máme stejně rádi.“ Nejmladší Vojta často rád poštuchoval starší dvě. Nejvíce ho těšilo, když se mu podařilo vydráždit je k záchvatu zuřivosti. Tuto radost mu ovšem nejčastěji zkalila maminka. Starší děti uklidnila a Vojtovi řekla: „Vojto, Vojto, ty mě trápíš...“ „Já?“ říkal si Vojta. „Propánakrále, já jsem přece nic neudělal. Chápu, když se na mě ti dva vrhnou a nařezou mi. Ale co to má dělat s trápením maminky?“

Uvědomujeme si, že podobně jako Vojta v našem příběhu jednáme často i my. Hříchem zraňujeme Boha, mnoho lidí kolem sebe a také každý sám sebe.

Vyzveme děti, aby se zaposlouchaly, co je o tom napsáno v Bibli. Bůh si mezi mnoha národy vyvolil skrze Abraháma svůj národ, který se po čase dostal do otroctví. Po mnoha letech Bůh svůj národ z otroctví vysvobodil. Avšak ani na svobodě se lid zla nezbavil. Bůh chtěl svému lidu pomáhat, proto s ním uzavřel smlouvu a dal mu pravidla pro dobrý život. Tato pravidla, kterým říkáme Desatero, platí i pro nás. Je v nich napsáno, jak se máme správně chovat k Bohu, k druhým lidem i sami k sobě, abychom byli šťastní.

Rozdáme dětem pracovní list s textem Desatera a jednotlivá přikázání si projdeme. Jednoduše a krátce přikázání vysvětlíme a společně hledáme v čem se týkají právě dětí. Přikázání doplníme jednoduchými obrázky nebo hesly.⁵⁴

⁵⁴ Srov. MUCHOVÁ, L., *A přece přinášejí štěstí...*, s. 28 - 29.

5.3.3.4 Svědomí. Pokušení. Hřích.

Svědomí

Pro úvod můžeme čerpat z metodiky Ludmily Muchové *A přece přinášejí štěstí...* následujícím způsobem:

S dětmi nejdříve opakujeme jak nám Bůh pomáhá, abychom žili dobře. Dal nám deset přikázání, poslal svého Syna Ježíše, aby nám byl příkladem pro náš vztah k Bohu a k druhým lidem. Bůh nám pomáhá také tím, že mluví v našem srdci v hlasu svědomí.

Svědomí je Boží hlas v srdci člověka. Aby člověk tento hlas slyšel, musí se ztišit a naslouchat mu. Člověk musí svoje svědomí také vychovávat. Společně s dětmi hledáme, kdo jim v této výchově svědomí pomáhá (rodiče, kněz, někdo další) a jak tato výchova vypadá (pochvala, napomenutí, omluva, ...).⁵⁵

Prakticky s dětmi předvedeme, jak k nám hlas svědomí mluví:

Modelová situace: Na stole leží maminkina peněženka. Jedno dítě je svědomí a mluví k druhému. Druhé dítě přemýšlí: „Odpoledne si chci koupit zmrzlinu, když si vezmu deset korun, maminka to nepozná.“ Hlas svědomí říká: „Když poprosíš, maminka ti na zmrzlinu dá. Když se to maminka dozví až potom, bude se ptát, kde jsi vzal peníze.“ (Předvedeme situaci s oběma variantami – když poslechnu hlas svědomí, a když neposlechnu.)

Na těchto modelových situacích s dětmi poznáváme, jak nás hlas svědomí vede (pobízí nás k dobrému a varuje před zlem, za dobré nás chválí a zlo nám vyčítá) a pomáhá nám poznat Boží vůli.

Pokušení

Zeptáme se dětí, jestli vědí, co je to pokušení a jestli už slyšeli o někom, že byl pokoušen. Většina dětí si vzpomene na pokušení Pána Ježíše na poušti a na pokušení prvních lidí. Děti ještě doplní jak se k pokušení postavil Ježíš a jak reagovali první lidé Adam a Eva.

Děti předvedou situace, ve kterých jsou samy pokoušeny, například: Jedno dítě je hlas svědomí, druhé hlas zlého ducha (pokušení) a další dvě děti

⁵⁵ Srov. MUCHOVÁ, L., *A přece přinášejí štěstí...*, s. 22 - 23.

představují spolužáky. Jedno z dětí vidí na zemi spolužákovo nové pero a pomyslí si: „Vždycky má všechno lepší než já. Nejraději bych na to pero stoupnul.“ Ukážeme si, jak skončí příběh, když poslechnu hlas svědomí (soused mi poděkuje, mám radost,...), a jaký bude konec, když poslechnu pokušení (musím lhát, že jsem nechtěl, soused je smutný, svědomí mi vyčítá,...). Naše poznání je, že pokušení je hlas zlého ducha, který člověka pobízí ke zlému.

Hřích

Společně s dětmi docházíme k tomu, že když neposlouchám a nejednám podle hlasu svého svědomí, hřeším. Když dělám něco, co Bůh nechce, je to hřích.

Učíme se rozlišit, že těžký hřích je úmyslné a závažné provinění proti Bohu nebo lidem. Nejde-li o vážné provinění, říkáme, že je hřích lehký. Snažíme se, aby děti pochopily, že každý hřích kazí naše přátelství s Bohem a narušuje naše spojení s celou Boží rodinou.

Přiblížíme si, že hřích vypadá někdy velmi nenápadně. Když si člověk svého hříchu nevšimá a neptá se svého svědomí, nákaza hříchu se v jeho srdci rozšiřuje. Z našich hříchů nás uzdravuje Ježíš.

Vybídžeme děti, aby se každý den při večerní modlitbě ptaly svého svědomí, co bylo dobré, a co naopak bylo zlé.

5.3.3.5 Bůh nám odpouští.

a) Podobnoství o marnotratném synu

Budeme naslouchat příběhu, který vyprávěl Ježíš, když chtěl lidem ukázat, jak jedná Bůh s námi lidmi i přesto, že hřešíme (Lk 15,11-24).

K lepší představivosti přineseme příběh jednoduše namalovaný na plakátu. Plakát je pomyslně rozdělen na 4 části. Vlevo nahoře syn opouští svého otce a jde do světa. Vlevo dole syn utrácí peníze za zbytečnosti, hřeší. Vpravo dole syn pase vepře, má hlad, přemýšlí. Najednou vidí, jak byl jeho otec k němu dobrý. Je mu líto, jak se zachoval k otci, a rozhodne se, že se vrátí a otce poprosí za

odpuštění. Ve čtvrté části vpravo nahoře je namalována postava čekajícího otce, který objímá svého syna.

Katecheta příběh vypráví a sleduje spolu s dětmi děj i na obraze.

Převedeme si příběh na naši situaci. Synovi se podobá každý z nás. Jsou chvíle, kdy nechceme Boha poslouchat, hřešíme a odcházíme od něho. Bůh je jako otec z evangelia. Stále čeká a vyhlíží každého z nás. I kdyby byly naše hříchy velice zlé, nepřestane nás mít rád. Při každé svátosti smíření nám jde vstříc a odpouští nám.

Jednotlivé části svátosti smíření (zpytování svědomí, lítost, předsevzetí, vyznání hříchů, odpuštění a pokání) přirovnáme k situacím v našem příběhu.

Děti si příběh jednoduše namalují a dopíší si části svátosti smíření do svého obrázku.

b) Příběh o Zacheovi

V úvodu si připomeneme zpytování svědomí. Ptáme se dětí, jestli se večer zamýšlely nad svým chováním během dne a poznaly, co bylo dobré a co naopak bylo hříchem. Můžeme si také sdělit zkušenosti s pokušením v běžném všedním dnu. Toto zamyšlení zakončíme krátkou modlitbou, při které děkujeme za dobré a vyjádříme lítost nad našimi hříchy.

Budeme naslouchat slovům evangelia o tom, jak Ježíš jedná se Zacheem (Lk 19,1-10).

Pro lepší představivost pracujeme s obrázky, na kterých je zachycen příběh Zachea:

První obraz – Zacheus se svým bohatstvím je sám, bez přátel.

Druhý obraz – Zacheus běží, aby viděl Ježíše.

Třetí obraz – Zacheus je na stromě a Ježíš ho volá.

Čtvrtý obraz – Zacheus hostí Ježíše.

Katecheta nejdříve příběh vypráví a společně s dětmi jej sleduje i na obrazcích.

Dále si příběh převedeme na naši situaci:

Zacheovi se podobá každý z nás. Zacheus byl bohatý člověk. Zacheus opouští své bohatství a běží, aby viděl a poznal Ježíše. Nebyl úplně spokojen s tím, co měl a jak žil. My také poznáváme, že naše skutky nejsou jenom dobré, ale dopouštíme se mnoha hříchů. Svoje hříchy poznáváme, když zpytujeme svědomí.

Ježíš Zachea překvapil. Uviděl ho na stromě a volá na něho. O nás také Ježíš ví a přichází nám vstříc při každém vyznání hříchů. Po odpuštění hříchů můžeme zažívat stejnou radost, jakou měl Zacheus, protože sám Ježíš chce být i našim hostem.

Dále příběh pokračuje tím, že Zacheus chce rozdat polovinu svého majetku a nahradit všem, které ošidil. Tento poslední obraz si přirovnáme k pokání, ve kterém i my máme nahradit druhým a Bohu to, čím jsme jim ublížili.

Vyprávění zakončíme shrnutím: Bůh nás má rád i přesto, že hřešíme. Při každé svátosti smíření nám jde vstříc a odpouští nám, dává nám novou radost.

Děti si příběh jednoduše namalují a dopíší si části svátosti smíření do svého obrázku.

5.3.3.6 Svátost smíření. Části svátosti smíření

V úvodu si zopakujeme části svátosti smíření podle příběhu o marnotratném synovi (nebo o Zacheovi) z minulé katecheze.

Společně s dětmi přemýšlíme, jestli se jim přihodila nějaká špatná věc, ke které se bály přiznat a bály se také trestu.

Převyprávíme dětem příběh:

Maminčina váza. Byla velmi stará a drahocenná. Tatínek uslyšel třeskot porcelánu. Přiběhl do pokoje a spatřil rozbitou vázu. „Spadla úplně sama,“ vymlouvá se Káťa. Tatínek se jí podívá do očí a Káťa začne plakat. „Tati, já jsem to s tím smetákem zkusila ještě jednou, i když jsi mi to zakázal, a smeták spadl přímo na vázu. Já jsem ji opravdu nechtěla rozbít.“ Tatínek vezme Káťu do náruče a setře jí svým kapesníkem slzy z obličeje. Ted' se Kátě uleví. „Půjdeme

ted' za maminkou a společně jí to vysvětlíme. Najdeme už nějaký způsob, jak dát všechno do pořádku.“ „Ne, moje váza z míšenského porcelánu!“ vykřikne maminka. Káťa by se nejraději zase rozplakala, protože ví, že to byla maminčina oblíbená váza. Maminka se podívá na Káťu a řekne: „I když jsem tu vázu měla moc ráda, tebe mám radši.“ A dá jí pusku na tvář. „A kromě toho, v příštích týdnech budu mít dceru, která bude velmi ráda zametat dvůr!“⁵⁶

Ptáme se dětí: Kdo v příběhu udělal něco špatného? Komu to ublížilo? Kdo byl ochotný Kátě pomoci? Jak to Káťa napravila?

My se také často chováme jako Káťa. Nejdříve neslyšíme a neposloucháme lidi kolem sebe ani hlas svého svědomí, a potom je nám to líto a bojíme se vinu přiznat.

Děti vedeme k pochopení, že každým hříchem dělám něco zlého - ubližuji druhým lidem, sám sobě a zraňuji Boha. Kátě pomohl tatínek, pro nás všechny je tu Ježíš, který nám pomáhá najít cestu, jak dát všechno do pořádku. Cestou je pravdivé vyznání ve svátosti smíření, ke kterému děti povzbuzujeme.

Převyprávíme úryvek evangelia, kde Ježíš Kristus po svém zmrtvýchvstání dal moc odpouštět hříchy svým učedníkům (Jan 20,19-23) a vysvětlíme, že dnes místo Kristových učedníků mají tuto moc biskupové a kněží.

Dále mluvíme o jednotlivých částech svátosti smíření. Děti si do pracovního listu (nebo sešitu) doplňují hesla nebo obrázky týkající se tohoto tématu.

⁵⁶ Katolický časopis pro chlapce a děvčata, *Duha*, České Budějovice, Sdružení sv. Jana Neumanna, č. 12, školní rok 1999/2000, s. 25 - 26.

5.3.3.7 Svátost smíření – praktický nácvik zpytování svědomí

Připomeneme si minulou hodinu, kdy jsme mluvily o jednotlivých částech svátosti smíření. Dnes si postup nacvičíme prakticky.

Začneme zpytováním svědomí. Kdo se připravuje na svátost smíření, měl by si najít místo, kde bude sám s Bohem. Při nácviku si děti od sebe odsednou a svoje hříchy si poznamenají na papír. Jako pomůcka jim slouží sešitek, který v úvodu obsahuje krátkou prosbu o poznání svých hříchů a dále jednoduché zpovědní zrcadlo pro děti (vypracované podle knihy *Odpust'*, autorů Jiřího Kani a Pavly Schrötterové), které se skládá z otázek týkajících se všech oblastí života dětí. Jednotlivé otázky mají dětem ukázat, co by mohlo být ve vztahu k Bohu, k druhým lidem a k sobě samému hříchem. Pracujeme způsobem, že vždy jedno z dětí přečte otázku, necháme malou chvíli na zamyšlení a pokračujeme další otázkou. Je důležité upozornit děti, že každý odpoví jen na ty otázky, které se ho týkají.

Nácvik v hodině je příležitostí vést děti k tomu, že zpovědní zrcadlo se má stát pouhým návodem, který nám napoví, na co se svého svědomí ptát, a předložené otázky jsou inspirací k přemýšlení o svém jednání a k pojmenování vlastních hříchů. Tato pomůcka by se však neměla stát šablonou a zpytování svědomí pouhými odpověďmi na otázky. Dítě by mělo vidět, jak ho Pán Ježíš má rád a jak my často oplácíme lásku hříchem.

Lítost a předsevzetí. Bůh nás má rád, dává nám svoji milost, dává nám schopnost litovat a obrátit se. Bůh od nás lítost očekává, bez ní se člověk neobrátil. Vysvětlíme si, jaká lítost je opravdová (dokonalá). Zde můžeme vysvětlení doplnit úryvkem z evangelia, kdy apoštol Petr zapřel Ježíše a hořce toho litoval. Ježíš Petra ujistil o své lásce a dokonce mu svěřuje velký úkol, poslání. Stejně je to i s námi, Kněz nás ve svátosti smíření ujišťuje o Boží lásce a povzbuzuje nás, abychom žili lépe. Příklad modlitby lítosti je též uveden v sešitku.

Na poslední straně sešitku jsou vypsány jednotlivé kroky svátosti smíření (vyznání hříchů), které s dětmi cvičně projdeme.

Vysvětlíme, co není dětem jasné, co vyplynulo z naší práce a zakončíme modlitbou.

5.3.3.8 Ježíš nasytil zástupy

Katechezi můžeme uvést opakováním toho, co děti znají: Proč lidé k Ježíši přicházeli a co pro ně dělal? Chceme dojít k tomu, že Ježíš měl s lidmi kolem sebe soucit, těšil je a uzdravoval. Stejně uzdravuje i nás ve svátosti smíření.

Děti sedí v kruhu a povzbudíme je k naslouchání evangeliu o nasycení pěti tisíců (Mk 6,32–44). Následně tento příběh předvedeme spolu s dětmi jako scénku, ve které použijeme košík s pěti chlebovými plackami a dvěma rybami (postačí vystřížené z papíru).

Snažíme se dětem ukázat Ježíšovu lásku ke každému člověku a jeho moc nade vším stvořením. S dětmi chceme dojít k tomu, že Ježíš podobně jako nasytil zástupy, koná zázrak i při každé mši svaté, kdy nás sytí svým Tělem a Krví.

Prohloubení: Vidět důležitost chleba pro každodenní život člověka i jeho další symboliku. Vyprávíme, jak vzniká chléb a kolik lidí se podílí na jeho přípravě dříve, než si ho koupíme v obchodě. Pro názornost můžeme použít obrázky zachycující postup přípravy a pečení chleba nebo příběh „Děkuji“, obojí z časopisu *Duha* (viz příloha č. 1).⁵⁷

Jinou variantou k prohloubení může být vyprávění o vzniku chleba doplněné názornými pomůckami (obilná zrna, mouka, voda, kvasnice, sůl, ...).

V závěru hodiny malujeme obrázek z uvedeného evangelia nasycení zástupů nebo řadu symbolických obrázků o vzniku chleba.

⁵⁷ Katolický časopis pro chlapce a děvčata, *Duha*, České Budějovice, Sdružení sv. Jana Neumanna, č. 12, školní rok 1993/1994, s. 3.

5.3.3.9 Poslední večeře, mše svatá

V úvodu zopakujeme téma z minulé hodiny: Všechno živé potřebuje pro svůj život potravu (rostliny, zvířata, lidé) a bez ní všechno strádá a umírá hladem. Ježíš rozmnožil chléb a nasýtil velký zástup. Když ho potom lidé hledali, aby byl stále s nimi, učil je, aby usilovali o pokrm věčný. O sobě řekl, že tím chlebem je on sám. Chceme dojít k Poslední večeři, kterou Ježíš slavil se svými apoštoly. Vyprávění začneme tím, že i on slavil velikonoční večeři každý rok, jako všichni Izraelité od té doby, kdy Bůh izraelský národ vysvobodil z otroctví. Proto se při společné hostině modlili, zpívali a vyprávěli si, jak je má Bůh rád, co pro ně udělal. K této společné hostině patřil především pečený beránek, chléb a víno.

Dále vyprávíme událost z evangelia o Poslední večeři (Lk 22,1-20). Dříve než Ježíš podstoupil svoje utrpení a obětoval svůj život na kříži, zanechal lidem sám sebe v eucharistii. Dal svým apoštolům své Tělo za pokrm a svou Krev za nápoj. Chtěl, aby na jeho památku slavili mši svatou a nikdy na něj nezapomněli.

Při každé mši svaté je zpřítomňována Poslední večeře a Ježíšova oběť na kříži. Ježíš se za nás obětuje a chce se setkat s každým z nás. To, co on konal při Poslední večeři, koná při mši svaté kněz. Každá mše svatá je hostina s Ježíšem.

S dětmi vypravujeme o mši svaté, jak ony ji znají, prožívají, jak se zapojují, jakou mají zkušenost.

K prohloubení: Připravíme liturgické a jiné náboženské předměty (kalich, misál, konvičky, svíci, lekcionář, růženec, obrázek světce, ...). Děti rozlišují, co se ke mši svaté používá, a co ne. Potom mohou věci uspořádat tak, jak se připravují ke slavení eucharistie (bílý ubrus, svíce, kalich, ...).

Malujeme slavení mše svaté nebo průběh bohoslužby oběti v symbolech.

5.3.3.10 Části mše svaté – příběh emauzských učedníků

Pro pochopení a lepší prožívání mše svaté nám poslouží příběh z evangelia o učednících putujících do Emauz (Lk 24,13-35). Uvedený námět pro katechezi je čerpán z metodiky Ludmily Muchové *Tajemství chleba*.

Katecheta převypráví příběh z evangelia a potom s dětmi příběh zahraje jako scénku. Příběh můžeme zahrát i tou formou, že „učedníci“ (děti) vyprávějí, co se u nich doma (ve škole, v kroužku, mezi kamarády) přihodilo v posledních dnech nebo z čeho jsou smutní, co je trápí. Roli Ježíše bude mít katecheta a může dětem objasňovat jejich situaci.

Pro další práci má katecheta připraveny čtyři listy, které obsahují čtyři fáze biblického příběhu:

- Dva učedníci odcházejí z Jeruzaléma
- Ježíš jim cestou vykládá Písmo
- Ježíš láme chléb
- Učedníci s radostí spěchají zpět do Jeruzaléma

Další připravené listy popisují části mše svaté:

- Úvod: Vyznání hříchů – Kyrie – Gloria – Modlitba
- Bohoslužba slova: První čtení – Žalm – Druhé čtení – Evangelium – Kázání – Vyznání víry – Přímluvy
- Bohoslužba oběti: Příprava darů – Modlitba díkyvdání – Otčenáš – Svaté přijímání – Modlitba po svatém přijímání
- Závěr: Ohlášky – Požehnání – Propuštění

Pomocí listů (dáváme je na tabuli nebo na stůl před děti) opakujeme kroky v příběhu učedníků spěchajících do Emauz a srovnáváme s částmi mše svaté. Chceme s dětmi poznávat, že při mši svaté je nám Ježíš velmi blízko, stejně jako emauzským učedníkům. Naslouchá našim bolestem, mluví a vysvětluje nám Boží slovo, těší nás, přijímá od nás a daruje se nám, naplňuje nás velkou radostí a posílá k ostatním.

Dále děti dostanou podobně zpracovaný pracovní list, kde k jednotlivým částem emauzského příběhu a mše svaté malují obrázky.⁵⁸

⁵⁸ Srov. MUCHOVÁ, L., *Tajemství chleba*, České Budějovice 2001, s. 33 – 36.

5.3.3.11 Opakování, příprava na slavnost

Poslední hodina bývá využívána pro připomenutí hlavních myšlenek z jednotlivých katechezí. Můžeme ještě doplnit to, čemu děti málo porozuměly, a zopakujeme si znalosti o svátosti smíření a slavení mše svaté. Při tomto setkání také rozdělíme zapojení dětí při slavnosti prvního svatého přijímání (četba přímluv, obnova křestního slibu, komentář k darům v obětním průvodu, ...).

5.4 Druhé setkání rodičů

Druhé setkání pro rodiče je zaměřeno na zhodnocení přípravy dětí. Kněz a katecheta vedou rozhovor s rodiči a společně se zamýšlejí nad průběhem přípravy dětí.

Rodiče jsou povzbuzeni, aby i dále pomáhali svým dětem s přípravou na svátosti. Připomínáme jim, že pro děti je důležitá pravidelnost v přijímání svátostí a ideálem je přistoupit ke svátosti smíření jednou za měsíc nebo za dva měsíce a ke svatému přijímání při každé mši svaté. Podmínky pro přistoupení ke stolu Páně jsou: nemít těžký hřích, přijímat Ježíše v eucharistii s láskou a touhou a dodržet eucharistický půst.

Je připomenuta i další pomoc pro rodiče při výchově jejich dětí ve víře, například výuka náboženství, dětské mše svaté a jiné farní aktivity. Hodně záleží na rodičích, jak budou děti motivovat a budou jim příkladem v zapojování se do života farnosti. Stejně jako každý dospělý věřící člověk, i děti (a především ony) potřebují pro růst ve víře společenství věřících kamarádů.

Další náplní setkání je společné plánování celé slavnosti 1. svatého přijímání. Postupně probereme průběh mše svaté a zvláště její části, ve kterých budou aktivně zapojeny děti a jejich rodiče (1. a 2. čtení, obnova křestního slibu, přímluvy, obětní průvod, modlitba Otčenáš a svaté přijímání).

Oblečení dětí by mělo být sváteční, aby i vnějšek naznačoval, že pro děti jsou tyto chvíle slavnostní. Je dobré zmínit, že sváteční šaty nemusí být luxusní, a naopak, nemělo by to být oblečení sportovní.

5.5 Svátost smíření

Svátost smíření pro děti se uskutečňuje některý den v týdnu před nedělí, kdy se koná 1. svaté přijímání dětí. Již při katechezích na faře jsou děti vedeny, aby se při večerní modlitbě ptaly sami sebe, svého svědomí: Co jsem dnes udělal dobře, co se mně povedlo? Co jsem měl udělat a neudělal jsem? Co jsem neudělal správně a bylo to zlé? Za dobré děkuji, hříchů lituji a prosím, aby mně Bůh hříchy odpustil. Tato postupná příprava je nyní završena přijetím svátosti smíření.

Rodiče při našich setkáních upozorňujeme, že ideálem je, aby děti byly schopné samy poznat a formulovat, kdy nejednaly dobře. Tento ideál však vyžaduje dobrou výchovu v rodině již od útlého věku dítěte a dále i po první svaté zpovědi.

5.6 Slavnost 1. sv. přijímání

Slavnostní mše svatá probíhá podle předem připraveného programu. Texty při bohoslužbě slova jsou použity z příslušné neděle, pouze promluva je zaměřená na děti s tematikou svatého přijímání. K promluvě mohou být použity názorné pomůcky.

Po promluvě přicházejí jednotliví rodiče se svým dítětem před obětní stůl. Oba rodiče označí svoje dítě na čele znamením kříže a předají mu svíci zapálenou od paškálu, kterou potom dítě drží v ruce během obnovy křestního slibu. Formulí obnovy křestního slibu při slavnosti prvního svatého přijímání dětí uvádí například *Pastorační příručka pro veřejné bohoslužby*⁵⁹.

Přímluvy čtou děti, rodiče a ostatní příbuzní. Jsou připraveny pro tuto slavnost a mohou být vlastní, nebo například uvedené v již zmíněné *Pastorační příručce pro veřejné bohoslužby*. Přímluvy uvádí příloha č. 2

Do obětního průvodu se zapojují všechny děti, které jdou k prvnímu svatému přijímání. Některé mají v ruce hořící svíci, jiné nesou obětní dary. Spolu s nimi přinášejí ke slavení eucharistické oběti i dary symbolické. Když kněz přijímá od dětí dary, některé z dětí k nim čte krátký komentář.

⁵⁹ Srov. *Pastorační příručka pro veřejné bohoslužby*, Kostelní Vydří 2002, s. 30 - 32.

Před svatým přijímáním a také po něm se děti společně modlí krátkou modlitbu – viz příloha č. 3. V pracovním listě pro výuku náboženství ve 3. třídě jsou uvedeny texty těchto modliteb.⁶⁰

Na konci mše svaté před závěrečným požehnáním jedno z dětí poděkuje knězi, rodičům a katechetkám. Součástí poděkování je i předání kyticek.

Po slavnostní mši svaté následuje agape pro děti a jejich rodiny.

⁶⁰ Srov. *Bůh k nám přichází*, Pracovní listy k náboženské výchově pro 3. třídy ZŠ, rok 1996, č. 26.

6 Pomůcky k přípravě

6.1 Oficiální pomůcky, osnovy používané při přípravě

Oficiálními pomůckami se rozumí takové, které jsou schváleny Českou biskupskou konferencí a doporučeny katechetickými středisky.

Můžeme sem zařadit metodiku, učebnici a pracovní listy pro výuku náboženství ve 3. ročníku základní školy pod názvem *Bůh k nám přichází*.⁶¹ Metodika má tyto obecné cíle: Prvním cílem je doprovázet děti na cestě víry a poznávat základní pravidla pro komunikaci s Bohem a vzájemné soužití mezi lidmi. Druhým stanoveným cílem je, aby se děti ve spolupráci s místním farářem připravily na důležitý mezník v jejich životě – první přijetí svátosti smíření a setkání s Kristem v eucharistii. Třetí cíl byl již citován v kapitole 6.3.1 a spočívá v tom, že blízkou přípravu ke svátostem je potřeba provést v příslušném farním kostele nebo na faře.⁶²

Tato metodika obsahuje tradiční pojetí svátosti smíření a eucharistie, avšak postrádá jejich zasazení do rámce ostatních svátostí. Nehovoří se zde o křtu, ani o další návaznosti na něj. Jednotlivé lekce jsou postaveny na podrobném rozbírání Desatera, redukovány na mravní výchovu a nácvik svátosti smíření. Informace o slavení dalších svátostí chybí. Eucharistie je v metodice pojata jako vysvětlování jednotlivých částí mše svaté. Schází spojitost s velikonočním tajemstvím, které je ústředním tajemstvím naší víry. Takto vedená setkání neuvádějí do života s Bohem, ale předávají nauku. Neřeší otázky dětí, ani se nezabývají jejich rodinou; schází také propojení s vnitřním životem dětí.

Metodika je určena pro výuku náboženství, která je jednou z forem vzdálené přípravy. Pro bezprostřední přípravu na první přijetí svátostí však nejsou její osnovy vhodné, i když bývají používány jako jediný materiál pro bezprostřední přípravu. Domnívám se, že jednotlivé katecheze v rámci bezprostřední přípravy by měly být spíše zaměřeny na prohloubení vztahu s Bohem a že, jak správně uvádějí autorky zmíněné metodiky, příprava by měla probíhat v prostředí náležejícím církvi, tedy v prostředí kostela nebo fary.

⁶¹ ŠPAČKOVÁ, M., MLÉČKOVÁ, M., SVOBODOVÁ, L., *Bůh k nám přichází*, ČBK 1996.

⁶² Srov. SEKRETARIÁT ČBK, *Osnovy náboženské výchovy pro základní školy*, Praha 1996, s. 24.

Důvodem může být jak to, že si děti více uvědomí propojenost přípravy, tedy katecheze, se životem farnosti a církve, tak také vliv prostředí, které samo o sobě navozuje atmosféru slavení a přijímání svátostí. Katecheze se tak dostává do prostředí, které odpovídá jejímu zdroji – vždyť je to právě církev, která skrze katechezi a iniciační svátosti živí své děti.⁶³

6.2 Jiné schválené materiály

Katechetické sešity L. Muchové *A přece přinášejí štěstí... a Tajemství chleba* se osnovou podobají již zmíněné metodice pro 3. třídu:

Jejich jednotlivé katecheze jsou zpracovány tak, aby byl vedle rozumu osloven i cit dítěte. Tím je větší naděje, že si děti budou vytvářet svůj postoj k předávaným skutečnostem a že bude ovlivněno i jejich jednání.⁶⁴

Pokud jde o témata, je zde kladen větší důraz na porozumění symbolům. Desatero je podáváno pozitivně, ukazuje model, podle něhož je potřeba jednat, a svátost smíření je předkládána jako setkání, které člověka uzdravuje a přináší mu radost. Schází však zdůraznění velikonočního tajemství jako jádra naší víry a vztahování našeho života k Božímu plánu.

Při práci s touto metodikou můžeme sledovat určitý posun. Autorka počítá se spoluprací rodičů a uvádí i návrh setkání pro rodiče. Zmiňuje také nezastupitelný význam farnosti, která vytváří pro děti formační prostředí a duchovní zázemí.

⁶³ Srov. VDK, čl. 79.

⁶⁴ Srov. MUCHOVÁ, L., *A přece přinášejí štěstí...*, České Budějovice 1999, s. 9.

Závěr

Jak jsem uvedla v úvodu diplomové práce, mým cílem byla nejen reflexe dosavadních zkušeností, které jsem získala během služby katechetky, ale také seznámení se s dalšími informacemi z nejrůznějších dostupných zdrojů a promýšlení jejich použití v praxi.

Myslím, že výsledky mého úsilí mohou být pro mou další práci s dětmi přínosem. Ráda bych je závěrem shrnula alespoň v několika bodech:

Pokud jde o katechezi, mnohem zřetelněji nyní rozumím skutečnosti, že s přípravou na přijetí svátostí je možné začít až u dětí, které již v Krista věří, a jde tedy spíše o prohloubení této víry a začátek další cesty s Bohem. Toto je patrné i z nově používaného termínu *uvádění dětí do svátostného života*. Z pohledu věcné správnosti je toto označení mnohem přesnější než termín *příprava na 1. svaté přijímání* právě proto, že v sobě zahrnuje slovo *uvádění* a tím i skutečnost, že úkol katechety a kněze nekončí.⁶⁵ V určitém smyslu lze říci, že jejich úloha naopak nabývá na důležitosti, protože mají dětem pomáhat v často nelehké době zrání a dospívání nalézat jejich místo v církvi i ve společnosti. V době, která následuje po prvním přijetí svátostí, je třeba pomoci dětské víře dozrávat ve víru, která bude schopna formovat život dospívajících i těch, které budou zase oni jednou doprovázet na cestě života s Bohem.

Pokud jde o další doprovázení, dostávám se zde k druhému významnému závěru, který mne během mé práce oslovil. Je důležité a nezbytné zapojovat do přípravy děti i rodiče, protože bez jejich účasti není dobrá příprava vůbec možná. I když je to někdy úkol velmi obtížný, protože rodiče se buď nechtějí, nebo nedokážou zapojit, je to pro mne výzva hledat další a nové cesty, jak je oslovit a motivovat.

Třetím bodem, který bych zde chtěla zmínit, je poznání, jak velkou pomocí pro práci katechetů v oblasti přípravy dětí na přijetí svátostí by byla

⁶⁵ ZIMMERMANNOVÁ, M., JOHNOVÁ, H., *Občasník Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého*, Uvádění dětí do svátostného života, rok 2007/08, č. 10, s. 9.

kvalitní metodika a dostatek vyhovujících pomůcek a materiálů. Myslím, že to je oblast, kde je stále velký prostor pro zlepšení situace.

Téma mé diplomové práce pro mne bylo v mnoha směrech obohacím. Přestože se katechezi dětí a jejich přípravě na přijetí prvních svátostí věnuji již několik let, příprava je každým rokem zcela nová. Proto i práce na tématu pro mne byla možností k objevování nových věcí a příležitostí k novému pohledu na známé skutečnosti, zamyšlením nad způsobem podání témat, nad prožíváním jednotlivých setkání jak ze strany dětí, tak i jejich rodičů a v konečném důsledku nad životem naší farnosti. A v tom vidím nejen přínos pro moji další službu, ale i výzvu dále rozšiřovat a zkvalitňovat používané metody, ať už formou dalšího studia, přijetím rady zkušenějších nebo inspirací z nových zdrojů.

Seznam použité literatury

I. Magisterium

Catechesi tradendae: apoštolská exhortace Jana Pavla II. Katecheze v církvi z 16. října 1979. 37 s.

Přístup z: http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF-katedry/krest-vychova/Katechezevcirkvi.doc.

Evangelii nuntiandi: apoštolská exhortace Pavla VI. Hlásání evangelia z 8. prosince 1975. 2. opravené vyd. Praha: Zvon, 1990. 75 s. ISBN 80-7113-159-8.

Katechetické směrnice České biskupské konference. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1994. 30 s. ISBN neuvedeno.

Směrnice pro přípravu dětí k prvnímu svatému přijímání a svátosti smíření. Normy Biskupství královéhradeckého, 3/2006 NRG (Normae Episcopatus Reginae Gradecensis. 20 s. ISBN neuvedeno.

Všeobecné direktorium pro katechizaci. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998. 239 s. ISBN neuvedeno.

II. Literatura

ALBERICH, Emilio a DRÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-382-6.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

BRTNÍK, Josef a NEČASOVÁ, Zdeňka. *Svatost smíření aneb cesta hříšníka, kterému jde Bůh vstříc*. Brno: Kartuziánské vydavatelství, 1998. 16 s. ISBN 80-901943-5-4.

DŘÍMAL, Ludvík. *Katecheze Církve jako služba Božímu slovu*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. 67 s. ISBN 80-7266-093-4.

DŘÍMAL, Ludvík. *Katecheze jako činnost společenství církve*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. 46 s. ISBN 80-7266-132-9.

KAŇA, Jiří a SCHRÖTTEROVÁ, Pavla. *Odpust'*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 61 s. ISBN 80-85282-97-6.

MUCHOVÁ, Ludmila. *A přece přinášejí štěstí...* České Budějovice: Setkání, 1999. 39 s. ISBN 80-86074-13-7.

MUCHOVÁ, Ludmila. *Tajemství chleba*. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 2001. 54 s. ISBN 80-86074-22-6.

MUROŇOVÁ, Eva, HAVEL Tomáš Cyril. *Dnes budu tvým hostem*. Jiří Brauner - Kartuziánské nakladatelství, 2007. ISBN 80-86-953-08-4

Osnovy náboženské výchovy pro základní školy. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1996. 106 s. ISBN nevedeno.

Pastorační příručka pro veřejné pobožnosti. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-546-2.

SCHÖTTEROVI, Pavla a Jaroslav. *Rodinná katecheze, 2. díl: Příprava ke svátosti smíření a k svatému přijímání*. Praha: Sdružení salesiánských spolupracovníků, 1991. 83 s. ISBN 80-85392-01-1.

ŠPAČKOVÁ, Marie, MLÉČKOVÁ, Marie, SVOBODOVÁ, Ludmila. *Bůh k nám přichází (metodické texty, učebnice katolického náboženství a pracovní listy k náboženské výchově pro 3. třídy základní školy)*. Praha: Česká biskupská konference, 1996. ISBN 80-7178-009-X.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Člověk a náboženství. In *IKD (Informace Královéhradecké diecéze)*. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2005, roč. 15, č. 6, s. 20.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Rozvíjení náboženských prvků v psychice dítěte. In *IKD (Informace Královéhradecké diecéze)*. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2005, roč. 15, č. 9., s. 20.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie, JOHNOVÁ, Helena. Uvádění dětí do svátostného života. In *Občasník katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého*. Hradec Králové: Katechetické a pedagogické centrum Biskupství královéhradeckého, 2008, č. 10, s. 10-12.

Kolektiv autorů. *700 let obce Čermná*. 240 s. ISBN 80-239-3135-0.

Duha (katolický časopis pro chlapce a děvčata). České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1993/94 (č. 2), 1995/96 (č. 12), 1999/2000 (č. 12), 2004/05 (č. 4), 2005/06 (č.12).

Přijď, Pane Ježíši (přeloženo z rakouského originálu). Olomouc: 1991

Svátost smíření a Eucharistie. Olomouc: Matice cyrilometodějská.

III. Ostatní zdroje

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Uvádění dětí do slavení svátostí. In *III. vědecká katechetická konference 15. – 17. 9. 2008, „Křesťanská iniciace“*. Přístup z: www.diecezehl.cz/biskupstvi/katecheticke_a_pedagogicke_centru/texty/III_VKK, 20.1.2009.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Křesťanská iniciace v královéhradecké diecézi. In *III. vědecká katechetická konference 15. – 17. 9. 2008, „Křesťanská iniciace“*. Přístup z: www.diecezehl.cz/biskupstvi/katecheticke_a_pedagogicke_centru/texty/III_VKK, 20.1.2009.

www.diecezehl.cz/dieceze/vikariat/usti_nad_orlici/, 15.1.2009.

Seznam zkratek

č.	číslo
ČBK	Česká biskupská konference
čl.	článek
HK	Hradec Králové
IKD	Informace královéhradecké diecéze
kap.	kapitola
KPC	Katechetické a pedagogické centrum
příl.	příloha
s., str.	strany
srov.	srovnej
sv.	svatý, svaté
tzv.	tak zvaný
VDK	Všeobecné direktorium pro katechizaci
VKK	Vědecká katechetická konference
vyd.	vydání
ZŠ	základní škola

Seznam příloh

Příl. 1: Příběh „Děkuji“	75
Příl. 2: Příklad přímluv při slavnosti 1. sv. přijímání	76
Příl. 3: Modlitby před a po 1. sv. přijímání	77

Děkuji

Děkuji Marek šel do obchodu koupit chléb. „Děkuji za chleba,“ řekl Marek prodavačce. „Mě neděkuj,“ řekla prodavačka. „Já jsem tu chleba jen uskladnila, dokud sis ho nekoupil. Musíš poděkovat tomu, kdo mi chleba dodal. „Marek tedy poděkoval dodavateli. „Mně neděkuj,“ řekl dodavatel. „Já jsem jen chleba přivezl svým autem do obchodu. Musíš poděkovat tomu, kdo chleba upekl.“ Marek tedy poděkoval pekaři. „Mně neděkuj,“ řekl pekař. „Já jsem jen chleba upekl z mouky. Musíš poděkovat tomu, kdo mi dal mouku.“

Marek tedy poděkoval mlynáři. „Mně neděkuj“, řekl mlynář. „Já jsem jen umlel mouku z pšeničných zrn. Musíš poděkovat tomu, kdo mi zrna k mletí dovezl.“ Marek tedy poděkoval rozvážečům. „Nám neděkuj,“ řekli rozvážeči. „My jsme zrní jen rozvezli. Musíš poděkovat tomu, kdo nám zrní dal.“ Marek tedy poděkoval správci sýpky. „Mně neděkuj,“ řekl správce sýpky. „Já jsem tu zrní jen uložil, dokud ho nebylo potřeba. Musíš poděkovat tomu, kdo mi zrní dal.“ Marek tedy poděkoval rolníkovi, „Mně neděkuj,“ řekl rolník. „Já jsem zrní jen zasel a sklídl. Musíš poděkovat těm, ze kterých zrní vyrostlo.“ Marek tedy poděkoval obilnému osivu. „Mně neděkuj,“ řeklo osivo. „Já potřebuji jiné věci, které mi umožňují růst. Musíš poděkovat jim.“ Marek tedy poděkoval zemi, dešti a slunci. „Nám neděkuj“, řekly. „Musíš poděkovat tomu, kdo nás stvořil.“

Marek tedy poděkoval Bohu. Marek se modlil: „Děkuji ti, Bože, za zemi, za déšť a slunce a za semeno, které roste, a za rolníka. Děkuji ti, Bože, že pomáháš lidem stavět sýpky. Děkuji ti za rozvážeče a za mlynáře. Děkuji ti, Bože, za pekaře a dodavatele a za prodavačku. Děkuji ti, Bože za chleba. Amen.“⁶⁶

⁶⁶ Katolický časopis pro chlapce a děvčata, *Duha*, České Budějovice, Sdružení sv. Jana Neumanna, č. 2, školní rok 1993/1994, s. 3.

Přímluvy

1. Nebeský Otče, prosíme tě za Svatého Otce, za naše biskupy, kněze a jáhny. Ať nás učí tebe poznávat a opravdově milovat.
2. Prosíme tě za nemocné, trpící a nešťastné.
Naplně je radostí a pokojem a dávej jim novou sílu k nesení kříže.
3. Prosíme za všechny děti a mládež naší farnosti. Ať nacházejí Ježíše a rádi ho následují jako světlo svého života.
4. Prosíme tě za naše rodiče a sourozence. Ať tě všichni poznávají a milují.
5. Prosíme tě za radost, odvahu a vytrvalost, abychom svým dětem dávali příklad života podle evangelia.
6. Prosíme tě za rodiny, aby se staly místem lásky, porozumění a odpuštění.
7. Prosíme tě za nás, kteří dnes poprvé přijmeme tvého Syna Ježíše, abychom se vždy těšili ze setkání s ním tak jako dnes.
6. Prosíme za všechny, kteří se dnes shromáždili v tomto kostele.
Ať se radují s námi z toho, že ty, Bože, miluješ každého člověka.

Modlitba před sv. přijímáním:

Pane Ježíši, stále žasnu, jak jsi s námi
zůstal přítomen ve svatém Chlebě.
Je to tvůj největší dar. Nabízíš se mé duši
za pokrm, aby byla zdravá a silná
v boji se vším špatným,
co mě chce odvrátit od tebe.
Děkuji ti za tvou lásku.
Těším se na tebe. Přijď!

Modlitba po sv. přijímání

Pane Ježíši, jsi v mém srdci.
Mám z toho radost.
Ty víš o všem, co patří k mému životu.
Víš o mých rodičích, sourozencích, kamarádech,
znáš, co všechno jim chci u tebe vyprosit.
Víš o mých školních starostech.
Děkuji ti, že jsi u mě.
Chci tě přijímat co nejčastěji,
abych se ti víc a víc podobal.